

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
חיי שרה
מרחשון ה'תש"פ ב'של"א
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאור מאמר הגמ' במסכת מנחות דף כ"ט ע"ב שהקב"ה עשה תגין לאותיות בכדי שרבי עקיבא ידרוש אותם וכו'.

הסבר ספר החינוך והפני יהושע על מאמר הגמ' במסכת ראש השנה לגבי צדיקים נחתמים לחיים וכו' בינוניים תלויים ועומדים, תמיהה על פירושם, ושני תירושים.

שקלא וטריא בשלושה הסברים שנאמרו למרן שליט"א לתרץ את השאלה מדוע הרשעים נחתמים לאלתר למיתה למרות שעשו קצת מצוות וכו'.

ההבדל בין זכות לבין מצוה, ויסודות חשובים באמונה עליהם מדבר הרמב"ן בהקדמת פירושו לספר איוב.

איוב היה גלגול תרת, ויסוריו נועדו לכפר על עוונותיו אז.

הרחבה בסוד הגלגולים מהרדב"ז ומבעל ספר לחם שלמה.

רבי עקיבא היה גלגול של זמרי בן סלוא.

דחיית השמועה שכביכול העלו את עצמותיו של כמה"ר שלום שבזי זיע"א לארץ ישראל.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642

שלוחה 6

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 519

קול הלשון – 03-6171031

השיעור מוקדש ישי בן חיים חגבי הי"ו,

ונו"ב ענת קלרה בת יעקב שתחי', ולהצלחת ילדיהם שיחיו.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיהם, מכל צרה ונזק יצילם,

וימלא כל משאלות לבו ולבכם לטובה, אכ"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחת ידידנו רבי ישי בן חיים חגבי הי"ו, ונו"ב ענת קלרה בת יעקב שתחי', ולהצלחת ילדיהם שיחיו.

המקום ב"ה ירצה נדבתם ויברך מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות לבם ולבכם לטובה, אכ"ר.

ביאור מאמר הגמ' במסכת מנחות דף כ"ט ע"ב שהקב"ה עשה תגין לאותיות בכדי שרבי עקיבא ידרוש אותם וכו'.

הגמרא במסכת מנחות [דף כ"ט:] אומרת כך, אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות. אמר לפניו, רבש"ע, מי מעכב על ידך? מדוע כאשר הקב"ה כותב את התורה, הוא צריך עוד להוסיף תגין?

אמר לו, אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תלי תלין של הלכות. על כל אותן תגין העשויין בצורת זיני"ן, בפרט לפי דעת הרמב"ם ועוד מן הראשונים האומרים, כי הזיונין אינן דוקא על אותיות שסימנן שעטנ"ז ג"ן, אלא הם משתנים לפי מסורת קדומה, כגון על תיבת בראשית כותבים ארבעה תגין, וכן הלאה. ישנן אותיות עם שני תגין, ושי"ן עם שבעה תגין, שלוש בצד שמאל, ועוד שנים ושנים. המאירי סובר [קריית ספר חלק שני] כי ישנן שיני"ן שעליהן תשעה תגין.

ישנם רמזים במספרי התגין המשתנים בכל פעם, והיא מגיעה במסורת מן הקדמונים, אבל בפועל בדורות שלנו היא כמעט ולא נוהגת, אבל בספרים מסויימים מן העבר אפשר לראות זאת, כגון בספר הישן הנקרא "ספר תגין" ובספרו של רב שם טוב גאון, בעל מגדל עוז, וכן המאירי [שם], אבל למעשה כבר הרבה דורות לא נוהגים כן. צריך לדעת בכל אופן כי המושגים הללו קיימים וכתובים, ובכך מודגש ומורגש יותר כי ישנם רמזים על גבי רמזים

ממספר התגין המשתנים בין אות לאות, ללמדנו כי ישנן כוונות עמוקות הרמוזים בהן.

הקב"ה אמר למשה רבינו כי רבי עקיבא עתיד לדרוש תלי תלים של הלכות מאותן התגין.

אמר לפניו, רבש"ע, הראהו לי. אמר לו, חזור לאחוריק. הלך וישב בסוף שמונה שורות, ולא היה יודע מה הן אומרים. תשש כחו. כיון שהגיע לדבר אחד, אמרו לו תלמידיו, רבי, מנין לך? שאלו את רבי עקיבא על הלכה מסויימת, מנין המקור? אמר להן, הלכה למשה מסיני.

נתיישרה דעתו. דהיינו של משה רבינו ע"ה.

חזר ובא לפני הקדוש ברוך הוא, אמר לפניו, רבוננו של עולם, יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי? אמר לו, שתוק, כך עלה במחשבה לפני.

מובן כי במאמר זה כתובים דברים נסתרים, כי לפי פשוטו הוא ממש פלא פלאים. עתה בעז"ה לא ניגע כי אם באפס קצהו.

משה רבינו הוא יסוד תורה שבכתב, ולעומתו רבי עקיבא הוא יסוד התורה שבע"פ. במסכת סנהדרין [דף פ"ו.] כתוב כך, אמר רבי יוחנן, סתם מתניתין, רבי מאיר. משנה האמורה בסתם, או מה שנקרא תנא קמא, רבי מאיר אמרה. סתם תוספתא, רבי נחמיה. סתם ספרא, רבי יהודה. סתם ספרי, רבי שמעון. הם תלמידיו של רבי עקיבא. וכולהו אליבא דרבי עקיבא. אחרי שמתו כ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא, הלך לדרום ולימד את רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי (יש גורסים רבי נחמיה, עיי' סדר הדורות ח"ב דף קנ"ג ע"ג) ורבי שמעון ורבי אליעזר בן שמוע, כמבואר ביבמות דף ס"ב ע"ב. כל התורה שבע"פ היא כפי רבי עקיבא.

אמר לפניו – משה רבינו – רבוננו של עולם, הראיתני תורתו, הראני שכרו.

לא מצוה או עבירה אחת יותר. וכי רק בשבילם תולים עד יוהכ"פ, כדי שיחתמו רק אז?

הפני יהושע ממש מתפלא על כך. הרי הצדיקים נחתמו כבר בראש השנה לחיים טובים, ומבחינתם הדין נגמר לטובה. אפילו אם יוסיפו מעשים טובים או רעים במשך השנה, הם לא ייכללו בחשבון ההוא, אלא בחשבון ראש השנה של תחילת שנה הבאה. נמצא כי כל מהות יוהכ"פ נועד רק בשביל הבינוניים שהם אינם אלא מתי מעט. היתכן כדבר הזה?

לכן אומר הפני יהושע פירוש חדש. נראה לו שלצדיקים הגמורים אין רק רוב זכיות, אלא כולם זכיות, בלי שום עבירה, וכמותם הרשעים הגמורים, מדובר באופן שאין להם שום מצוה. הבינוניים הם אותם המחזיקים או ברוב מצוות ומיעוט עוונות, או במיעוט מצוות ורוב עבירות, והם הם רוב העולם. ישנם אנשים שעשו מצוות רבות, אבל בכל זאת הם עשו מקצת חטאים, ומאידך ישנם רשעים שעשו הרבה עבירות ומעט מצוות, כל אלו נחשבים בינוניים. נמצא כי בעבור רוב העולם עשה הקב"ה את יום הכיפורים.

הפני יהושע כתב כן מדעתו, והוא זכה וכיוון לדברי ספר החינוך [מצוה שי"א] בשם רבו. אין לדחות את פירושו בכדי (ועי' ערוך לנר מה שהשיב על דבריו), כי תנא דמסייע ליה מרבתינו הראשונים.

וזה לשון הפני יהושע שם, מיהו כל זה כתבתי לפי שיטת רש"י ותוספות והר"ן, דפשיטא להו דבינונים דהכא היינו במחצה זכיות ומחצה עוונות, דומיא דבינונים דברייתא בסמוך. שם כתוב כי גם ליום הדין הגדול שיהיה לעתיד לבוא, ישנו דבר כזה. אמנם לולי דבריהם היה נראה לי דוחק לפרש כן, דכל ענין דתלוין ועומדין עד יוה"כ לא יודמן אלא במחצה על מחצה ממש, דהוא מילתא דלא שכיחא.

חזר לאחוריו. ראה ששוקלין בשרו במקוולין. פירש רש"י, מקום הקצבין שוקלין בשרו, כדאמר בברכות (דף ס"א): שסרקו בשרו במסרקות ברזל.

אמר לפניו, רבש"ע, זו תורה וזו שכרה? אמר לו, שתוק, כך עלה במחשבה לפני.

הדברים נשגבים ונעלמים, ובעז"ה בהמשך נראה במעט כיצד אפשר להבין אותם.

הסבר ספר החינוך והפני יהושע על מאמר הגמ' במסכת ראש השנה לגבי צדיקים נחתמים לחיים וכו' בינוניים תלויים ועומדים, תמיהה על פירושם, ושני תירוצים.

במסכת ראש השנה [דף ט"ז:] מביאה הגמרא את מאמרו הנודע של רבי כרוספדאי, שלשה ספרים נפתחין בראש השנה. אחד של רשעים גמורים, ואחד של צדיקים גמורים, ואחד של בינוניים. צריכים לברר מי הם הנקראים צדיקים גמורים, ומי הם הנקראים רשעים גמורים.

רש"י תוספות והר"ן [בפירושם לגמרא שם], וכן הרמב"ם [הלכות תשובה פרק ג' הל"א והל"ה], אומרים פה אחד כי צדיק נקרא מי שרובו זכיות, ולעומתו מי שרובו עוונות נקרא רשע. מחצה למחצה, הרי הוא בינוני.

מאידך, הפני יהושע [בפירושו על הגמרא שם] מאריך לבאר את העניין, ותמיה כיצד אפשר להבין זאת. וכי הבינוניים הם ממש אלו שחציים עוונות וחציים זכיות, כלומר שחמשים אחוזים בדיוק ממעשיהם הם מצוות, וחמשים האחוזים האחרים הם עבירות? הרי לפי משמעות הראשונים דלעיל אם הכף תהיה נוטה אפילו במעט לצד אחד, למשל לצד הזכיות, הרי הם ייכתבו בספרם של צדיקים. וכי כמה אנשים יכולים להיות בדיוק בינוניים, אין אלו אלא בינוניים. לא מצוי שיהיו בדיוק חצי חצי, ואפילו

ולכך היה נראה לי לפרש, דבינונים דהכא, איירי במדת רוב בני אדם שיש להן זכויות ועוונות, והיינו כדאמר רב שלהי ברכות ודף ס"א ע"ב, 'כגון אנו בינונים'. גדולי חכמי התלמוד העידו על עצמם כי הם בינוניים. מוכח שזוהי הנהגת רוב האנשים. ואף שיתכן כי רב אמר זאת על עצמו מרוב ענוה, בכל אופן אנחנו יכולים להבין מדבריו כי האנשים הבינוניים הם השכיחים ביותר.

וא"כ לפי"ז אתי שפיר מימרא דר' כרוספדאי אמר ר' יוחנן, דצדיקים גמורים היינו שאין בהם עוונות כלל, ומשום הכי נחתמין לאלתר לחיים בין בעוה"ז ובין בעוה"ב. ורשעים גמורים היינו שאין בהם זכויות כלל, מש"ה נחתמין לאלתר למיתה בין בעוה"ז ובין בעוה"ב. משא"כ הבינונים שיש להם זכויות ועוונות, והיא מדת רוב בני האדם, משכחת לה שפיר כשיטת רב אלפס והגאון שיבואר לקמן גבי מעביר ראשון ראשון.

ומשום הכי מסיק שפיר דתלויין ועומדים עד יוה"כ. זכו, פי' שזכו מראש השנה ועד יוה"כ ועשו תשובה שלימה באותן הימים, ובאותו יוה"כ עצמו שהוקבע לכך, ובודאי מתחרט ותוהה על הראשונות. א"כ לפי"ז הרי הוא צדיק גמור, שהרי יוה"כ עם התשובה מכפרים כפרה גמורה ומש"ה נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים בין בעוה"ז ובין בעוה"ב. אבל אם לא זכו, פי' שאין שב ביוה"כ ואינו תוהה על הראשונות, הרי הוא כמבעט ביוה"כ, ואין לך רשע גמור כמוהו, ומש"ה נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה בין בעוה"ז ובין בעוה"ב.

כן נראה לי לפרש לשון בינונים דהכא, משא"כ בבינונים דברייתא דב"ש וב"ה דבסמוך, ודאי איירי במחצה על מחצה ממש, מדקאמרי ב"ה ורב חסד מטה כלפי חסד. שם הבינוניים הוא בדוקא, כי הקב"ה הוא מטה כלפי חסד, והיינו אפילו לאותם האנשים שהם ממש חמשים על חמשים אחוזים במדויק. בכל זאת הקב"ה מטה

את דינם לחסד ומזכה אותם, אפילו שעוונותיו וזכויותיו שווים ממש זה לזה. באופן זה על כרחנו לפרש כי הבינוניים הם ממש מחצה על מחצה. אבל כאן, לגבי הספרים הנפתחים בראש השנה, מחדש הפני יהושע כי בינוניים הכוונה לאפוקי מאנשים שאין להם שום זכות שהם רשעים גמורים, ומאנשים שאין להם שום עבירה, שהם צדיקים גמורים. כל מי שבנתיים, נחשבים בינוניים.

בספר החינוך [פרשת אמור, מצוה שי"א] כתב כן בשם רבו. וזה לשונו, מה שאמרו שם, שלשה ספרים נפתחין בראש השנה, אחד של צדיקים גמורים ואחד של רשעים גמורים ואחד של בינוניים. וענין פתיחת הספרים נאמר לפי הדומה על דרך המשל בענין השגחתו ברוך הוא עליהם, כדי שיכנסו הדברים באזני השומעים ידברו רבותינו לעולם במורגל בבני אדם. עניין הספרים, הוא לא כפשוטו, אלא משל, כי בשמים אין ספרים. אין דברים גשמיים. והרחבנו ע"ז בס"ד במקום אחר.

צדיקים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים. פירש מורי, צדיק גמור בכאן, שכולו זכאי. וכן רשע גמור בכאן, שכולו חייב. ולפיכך נחתם מיד למיתה, אחר שאין לו זכות בעולם שיגן עליו. בינוניים תלויין עד יום הכיפורים, ואז גמר דין שלהם נחתם.

איננו יודעים אל מי התכוון ספר החינוך באמרו, 'פירש מורי'. ובלא"ה כלל לא ברור ומוחלט מי חיבר את ספר החינוך עצמו. בדרך כלל נוקטים כי הוא הרא"ה. לפי זה, הרשב"א הוא רבו, אבל לפעמים רואים כי הוא מביא חידושים בשם רבו אבל מקורם אינו מהרשב"א. בענייננו למשל ברור כי הוא לא התכוון אל הרשב"א, כי הוא מפרש פירוש אחר [בחידושו למסכת ראש השנה שם]. ממילא איננו יודעים מי הוא מקור החידוש.

ממשיך בספר החינוך בשם מורו, ומה שאמרו שם בסמוך לזה, בית שמאי אומרים שלש

מאומה. כאילו שזה פשוט ומובן מאליו. לא מצאתי למי מהמפרשים שיפרש ויסביר אותם, וזה ממש בבחינת פליאה על פליאה.

שאלה מהקהל: אולי הם עשו תשובה, כך נחשב לצדיקים כאילו הם מלאים מצוות? כיוצא בזה אפשר לומר על הרשעים, יתכן שהם התחרטו על המצוות, וזכותם ממילא מתבטלת מהם.

תשובת מרן שליט"א: אפילו אם הרשע עשה מצוות בעבר והתחרט עליהם, מכל מקום הרי פשוט כי אם יולד לו בן שני הוא ימול אותו. נמצא כי ממצות ברית מילה לדוגמא הוא לא התחרט. וכי הוא מוריד את המזוזות מהבית? יש לו כמה מצוות. אבל חצי מדבריו אני אכן מקבל. לגבי הצדיקים הגמורים שחזרו בתשובה על מעשיהם הרעים, אפשר להבין זאת וכדלקמן.

כמו שכתוב בפסוק דלעיל, **אֵין צָדִיק בְּאֶרֶץ, אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחָטָא**. בחודש אלול, עוד לפני ראש השנה, הוא חוזר בתשובה. קם יום יום לאשמורות, התוודה, בכה, למד מוסר וכו'. הכין את עצמו, תיקן את כל הפעולות שלא נהג בהן כשורה, והגיע לראש השנה זך ונקי, צדיק גמור. מה שהיה, היה. עתה הוא טהור, כצדיקים גמורים.

נמצא איפוא כי אנחנו מסכימים שיתכנו צדיקים גמורים ללא שום חטא שייכתבו לאלתר לחיים טובים. אבל עדיין קשה על הרשעים. לא הצלחתי להבין, כיצד אפשר שיהיו רשעים בעם ישראל ללא מצוות כלל.

קשה לכאורה להבין זאת, הן בגלל מה שאמרנו מקודם, שאפילו לרשעים הגדולים ביותר יש קצת מצוות שאינם מתחרטים עליהם, וגם בגלל שלפי המציאות רואים את הרשעים מצליחים בעולם הזה, כמו שכתוב [דברים ז', י"ג, וּמְשַׁלֵּם לְשֹׁנָאיו אֵל פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ]. הצלחת

כתות ליום הדין, כלומר אחר המות של כל אחד ואחד מבני אדם, שזה קרוי יום הדין. אדם אחרי פטירתו נידון בעולם האמת, שם לבינוניים ממש הקב"ה מוחל ומטה כלפי חסד. כת אחד של צדיקים גמורים וכת של רשעים וכת של בינוניים, בכאן פירוש, צדיק גמור ורשע גמור 'בדינם'. ובזה הפירוש תסתלק קושיא גדולה מן הענין, אם תזכה בני תרגיש בה, ויניח לך עמלי זה. לא ניכנס כעת להסביר כוונתו בסוף דבריו. עכ"פ מה שהוא מבין ומפרש כי 'שלוש כתות ליום הדין', היינו לאחר המות, ישנם האומרים כי מדובר דוקא ליום הדין הגדול והנורא, שבו הקב"ה דן את כל העולם. אך לפי החינוך הכוונה היא לכל אדם בפני עצמו, שהקב"ה דן אותו בביה"ד של מעלה.

מסביר ספר החינוך כי במחלוקת בית שמאי ובית הלל ליום הדין האחר, שהקב"ה מטה כלפי חסד לבינוניים, הכוונה היא לבינוניים ממש. כשאומרים צדיק גמור שם, אין מתכוונים לאחד שעשה רק מצוות, אלא גם למי שעשה עבירות, אבל רובו מצוות.

*

אבל כאשר קראתי זאת לראשונה, השתוממתי, היתכן צדיק גמור שאין לו עבירות כלל? הרי שלמה המלך אמר [קהלת ז', כ"ג], **אֵין צָדִיק בְּאֶרֶץ, אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחָטָא**.

גם קשה לאידך גיסא, היתכן רשע כזה שאין לו כלל מצוות? הרי אפילו פושעי ישראל מלאים מצוות כרימון. חז"ל [בכמה מקומות] דורשים זאת מן הפסוק [שיר השירים ד', ג'], **כָּפְלַח הָרִמּוֹן רִקְתָּהּ, אִפִּילוּ רִיקְנִין שִׁבִּיךְ מֵלֵאִים מִצְוֹת כְּרִימּוֹן**. ממילא צריכים להבין את משמעות הדבר.

התפלאתי על זאת זמן רב. ניסיתי לחפש בספרים, וראיתי כי כולם מעתיקים את ספר החינוך ואת הפני יהושע בלא להעיר עליהם

הרשעים, וכל הדברים הטובים שהם מקבלים, מוכיחה במישור כי יש להם מקצת זכויות לקבל עליהם שכר בעולם הזה. ברור כי הם עשו מעט מצוות, ועליהם הם מקבלים שכר. אפילו על מצוה אחת קטנה הוא יכול לקבל שכר שאתו איננו מסוגלים אפילו לשער, כמו שאמרו (מסכת אבות פרק ב'), **אין אתה יודע מתן שכרן של מצוות.**

*

על עיקר המושג דלעיל, האומר כי אפילו הצדיקים בארץ חוטאים במשהו, ישנו נידון גדול, ושיטת התוס' (עמ"ס שבת דף נ"ה: ד"ה ארבעה) היא כי אכן ארבעה צדיקים בעולם לא עברו שום עבירה כלל וכלל.

הרי הגמרא (במסכת שבת שם) אומרת כך, ארבעה מתו בעטיו של נחש, ואלו הן, בנימין בן יעקב, ועמרם אבי משה, וישי אבי דוד, וכלאב בן דוד. מקשים על כך התוס', והא דכתיב, 'כי אדם אין צדיק בארץ וגו'. ומתרצים, ברוב בני אדם קאמר. בודדים בלבד לא חטאו כלל, ועליהם שלמה המלך לא התכוון.

לעומת זאת, רבינו האר"י (בספר זוהר הרקיע שהוא פירוש על הזוהר הקדוש, דף פ' פ"א) אומר כי הדבר אינו יתכן. הבאתי בס"ד את עיקרי דבריו בספר נפלאות מתורתך (פרשת פינחס דף רכ"ט) שהוא מוכיח באריכות כי גם ארבעת הצדיקים הללו חטאו בחטא אחד קטן, כי לא שייד שאדם יהיה בעולם בלא שהוא עשה שום חטא, אפילו אם הוא הצדיק הגדול ביותר. אחרת אין לו בחירה בין טוב לרע. אם אדם לא טעם טעם חטא, כל מצוותיו וזכויותיו אינן משמעותיות, כי אין לו נסיון, אין לו יצה"ר. מה גם שאדם כזה שלא חטא, אין סיבה להמיתו אך ורק בעטיו של נחש.

כך כתבנו משמו בספר נפלאות מתורתך שם, הקב"ה נתן כח גדול בקליפות להסית את

האדם, ולכן האדם הוא מוכרח לחטוא, וזהו שנאמר כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז' כ'). וזאת כדי שיהיה ליצר הרע תפיסה בו להחטיאו, ויהיה האדם בעל בחירה, ועל חטא זה הראשון אינו ראוי לעונש וכו'. מכיון שהאדם עובר עליו בהכרח, כי כן טבע הקב"ה חוק בעולם, הוא לא מעניש עליו.

וזהו שמצינו באותן שמתו בעטיו של נחש. כי בודאי אין לומר שלא חטאו כלל אפילו חטא אחד, שאסבין לא היה יצר הרע נאחז בהם, ומאין באה להם המיתה? כי אין המיתה וההפסד, אם לא בגוף הנמשך מצד יצר הרע. אך ודאי שחטא אחד חטאו. ועליהם אמר שלמה המלך ע"ה, כי אדם אין צדיק בארץ וגו'. ואמנם חטא כזה, היה מחמת זוהמת אדם הראשון בעטיו של נחש כמבואר לעיל, והם הם איבריו של אדם וכו'.

הוא מסביר בהמשך, כי גם הצדיקים האלו חטאו חטאים קטנטנים ממש, לכן הם מתו.

ואמנם גם בהם, אנחנו מדברים על הדורות הקדמונים. אבל הגמרא בר"ה הרי מדברת על הדורות המאוחרים יותר, קל וחומר בדורות שלנו, בודאי שאיננו צריכים לכל זה, וגם הצדיקים הגדולים ביותר חטאו בחטאים מסויימים קטנים, נכשלו באיזה עבירות, ותיקנו אותן. אלו הם הצדיקים הגמורים.

אבל צריך להבין, כיצד שייד רשע גמור שאין לו שום מצוות? להיכן נעלמו כל מצוותיו? ברוך ה' אחרי שעיינתי בדבר, השבתי בס"ד שני תירוצים, וכדלקמן.

הן אמת כי ישנם רשעים המצליחים בעולם, הם בעלי עושר וכבוד וכו' וכו', אבל מי יודע, אולי עתה בר"ה של אותה שנה, כל שכר מצוותיהם נגמר. בראש השנה צריכים לדון אותם האם עדיין מגיע להם שכר, או שלא. אם יראו

שקלא וטריא בשלושה הסברים שנאמרו למרן שליט"א לתרץ את השאלה מדוע הרשעים נחתמים לאלתר למיתה למרות שעשו קצת מצוות וכו'.

בגלל חומר העניין, היצעת את השאלה שלנו לפני תלמידי חכמים ובני תורה, בדרשה בביהמ"ד כאן בליל שבת לפני כשבועיים, ובשיעור לבחורי הישיבות בליל ששי אצלי בבית, ושמעתי מהם שלושה תירוצים נוספים. ועליהם ברצוני לדבר מעט, להרחיב את היריעה.

האחד השיב כי הוא אינו מבין את השאלה כלל ועיקר. וכי סלקא דעתין שהרשע קיים את המצוות? הן קיימא לן כי מצוות צריכות כוונה. וכיון שהרשע אינו מתכוון, מצוותיו אינן נחשבות. זהו תירוץ אחד.

תירוץ שני אמר לי ידידנו הרב אהרון אהרונ יצ"ו, בשם בנו איתן הי"ו. הוא ציין אל דברי החובות הלבבות כי המדבר לשון הרע, כל מצוותיו עוברות והולכות אל ההוא שדיבר עליו, ומאידך כל העבירות שלו, עוברות אל זה שסיפר לשון הרע. לפי זה יכול אכן להיות אדם רשע גמור. אפילו שהוא קיים קצת מצוות, הוא הפסיד גם אותם והעביר אותם אל חבירו שדיבר עליהם לשון הרע.

ידידנו הרה"ג יונה קלזאן שליט"א תירץ תירוץ נוסף. כאשר ספר החינוך והפני יהושע אמרו כי אין לרשע שום מצוות, אין כוונתם כי הם לא עשו לעולם שום מעשה טוב. אלא שהמצוות שהם עשו, אינן מועילות לו ליום הדין. הוא דייק את לשונו של ספר החינוך האומר כי אין לו "זכות" בעולם. יתכן בהחלט כי גם אותם הרשעים עשו מצוות, אבל הן אינן שוות, בשביל להגין בעדו. הן לא מספיקים להיות זכות בעבורו. זאת כלפי הרשע. אבל גם על הצדיק אפשר לומר כיוצא בזה, מפני שיש לדייק את לשון הפני יהושע שאמר כי לצדיק אין "עוונות". פירוש עוונות הוא במזיד כנודע.

בשמים כי אכן כבר לא מגיע להם שכר, אין הכי נמי, ידונו אותם למיתה. עד כאן. אם בי"ד של מעלה יראו כי עדיין יש להם קצת לחלוחית של מצוות, מאריכים להם בכבודם ועשרם עוד כמה חדשים, עד שזכויותיהם נגמרים.

רואים כי למרות שבשנים החולפות הרשעים קיבלו את שכרם, מכל מקום אנחנו לא יודעים כיצד ידונו אותם בהמשך.

יתכן גם לומר, וזהו התירוץ השני שעלה בדעתי הענייה, כי ספר החינוך בשם רבו והפני יהושע לא התכוונו לדברים כמשמעם, שאין להם שום עבירות כלל וכלל, ממש כלום. אלא כוונתם היא לרובו ככולו, כי הרי לשון ספר החינוך דלעיל הוא, צדיק גמור בכאן, שכולו זכאי. וכן רשע גמור בכאן, שכולו חייב. אבל אפשר כי אין כוונתו ל"כולו" ממש, אלא לרובו ככולו. זהו כלל נכון בכל התורה כולה, וגם בסוגייתנו.

אמנם אין לי ידיעה ברורה מהו בדיוק רובו, אם הוא כתשעים אחוזים, או יותר מעט. כמשל נצביע על כתיבת ציונים לתלמידים מאחד עד עשר כידוע, מספר שמונה הוא "טוב", מספר תשע הוא "טוב מאד" כמדומני, אבל עשר הוא "מצויין" (אקסלנט). לפי זה יתכן כי גם לצדיקים נותנים מספר תשע, דהיינו תשעים אחוזים, וזהו טוב מאד. ברם מי יודע, אולי רוב האמור בכאן הוא תשעים וחמש אחוזים, או אולי תשעים ושמונה אחוזים.

כמובן שאנחנו רק מסבירים זאת באופן הקרוב לענייננו, כי איננו יודעים בדיוק כמה, אבל עכ"פ צריך לומר כי מדברים על רובו ככולו. לא ידוע אם מדברים על מיעוט המצוי או על מיעוט שאינו מצוי. אלו הם פרטי פרטים שצריך לבררם.

מובן עכ"פ לפי זה, כי כאשר ספר החינוך והפני יהושע דיברו על רוב, שהם גם נכללים בבינוניים, כוונתם היא לרוב הפחות מן השיעור האמור.

לפי זה אפשר בהחלט לומר כי הגם שהצדיק עבר כמה עבירות קטנות במשך השנה, כי אדם אין צדיק וגו', אבל הוא לא חטא עכ"פ במזיד.

ממילא לפי פירושו יכול להיות גם בזמננו צדיקים ורשעים שנחתמים לאלתר בראש השנה. הצדיק הגמור שכולו זכאי היינו שלא עבר עבירות במזיד, ואפילו אם הוא חטא בשוגג, בכל זאת הוא נחתם לאלתר לחיים.

גם מלשון הכתוב ישנם המדייקים כן, כמו שנאמר, **בִּי אָדָם אֵין צָדִיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחַטָּא**, חטא הוא לשון שוגג, ואכמ"ל. כמו כן אותו הרשע שנחתם לאלתר למיתה, מפני שאין לו זכות להינצל בזכותה מיום הדין. אפילו שהוא עשה אי אלו מצוות, כל המצוות שעשה אינן מספיקות, כי אין להם ערך, לא יחשיבם בשמים. אמנם הרשע עשה גם מצוות, אבל הן לא נחשבות.

עתה ננסה להרחיב ולהתעמק בשלושת תירוצים אלו, לראות ולבחון אם הם יעמדו במבחן האמת, וממילא האם אפשר לקבלם.

נלך לפי הסדר, ונפתח בתירוץ הראשון. בעיקר הדין אם מצוות צריכות כוונה נחלקו הראשונים [כמובא בבית יוסף או"ח סימן ס'], ופרטי דיניהם מבוארים בש"ע ובאחרונים [שם].

כך פסק מרן [סעיף ד'], **יש אומרים שאין מצות צריכות כוונה, ויש אומרים שצריכות כוונה לצאת בעשיית אותה מצוה, וכן הלכה**. פירוש הדבר, מצוות צריכות כוונה, מבואר במשנה ברורה [שם] בזה"ל, **לכוון לצאת ידי חובת המצוה**. כי כך הקב"ה ציווה. **יכוין לקיים בזה, כאשר ציווה ה'.**

הש"ע פוסק להלכה ולמעשה, כי המצוות צריכות כוונה. ומה שפוסקים בב"ד שלמטה, כך פוסקים בב"ד שלמעלה.

אמנם צריך עיון אם אפשר להסתמך על כך בשביל לתרץ את השאלה שלפנינו, כי למעשה הרדב"ז וסיעת מרחמוהי – הרדב"ז ופוסקים נוספים, סוברים כי מדרבנן המצוות אינן צריכות כוונה [יעו"ש בנושאי כלים]. לפי זה גם לרשע יש קצת זכויות, כי הוא מקיים אי אלו מצוות שהן מדרבנן.

דבר נוסף. המשנה ברורה [שם] מביא בשם החיי אדם, כי כל הנדון הוא דוקא על המצוות שאפשר להסתפק אם כוונתו למצוה או לא, כגון לגבי תוקע, שאפשר להסתפק אולי הוא תוקע להתלמד. אבל בהרבה מצוות אין צריך כוונה לשם מצוה, כי אין מקום לכוונה אחרת, לכן אפילו אם לא יחשוב לשם מצוה יצא ידי חובה. לפי זה יוצא למשל כי אין צריך בזמן קרית שמע להתכוון לשם מצוה, וכן בכל סדר התפילה, כגון לגבי ספירת העומר, שהוא גם נכלל בתוך סדר התפילה. אפילו אם אדם לא נתכוון בהדיא לשם מצוה, יצא ידי חובה. מוכח בודאי שהוא מתכוון לשם מצוה, ואין צריך כוונות מפורשות על כך.

עוד יש לדחות את התירוץ הנ"ל, כי המגן אברהם פסק [מובא שם במ"ב ושעה"צ] שאעפ"י שהמצוות צריכות כוונה, בכל זאת אם אדם עשה מצוה בלא כוונה, אפילו שאנחנו אומרים לו כי הוא לא יצא ידי חובתו ועליו לחזור ולקיים את המצוה, בכל זאת אין לו לברך שוב, כי לגבי הברכה חוששים לדעת החולקים הסוברים כי גם בלא כוונה יוצאים ידי חובה.

נמצאנו למדים כי ההלכה הזו של מצוות צריכות כוונה אינה פשוטה כלל ועיקר, בכדי לסמוך עליה לגמרי לומר שמצוות הרשעים כולן בטלות ומבוטלות מחמת שהם לא כיוונו לשם שמים.

שאלה מהקהל: אבל אין לו אלא מעט שכר?

שערי יצחק – השיעור השבועי

בסוגיא הנ"ל. בספר אמרי חיים [עלי באר, ומקור הבאר, מדף כ"א] מאריך על כך, והדברים מבוססים.

החידוש מפורסם בשם החובות הלבבות, והוא הראשון שכתב כן בצורה ברורה. וזה לשונו, הרבה בני אדם יבואו ליום החשבון, וכשמראים להם מעשיהם, ימצא בספר זכיותם זכיות שלא עשו אותם, ויאמרו לא עשינו. ויאמר להם, עשו את אשר דיבר בכם וספר בגנותכם.

אדם יגיע אל ביה"ד של מעלה, רואה ב"פירוט" המצוות והעבירות שעשה, כמה מצוות שלא עשאן. בדרך משל נאמר, כי אדם עלול למצוא כתוב בספר זכיותיו, 'תרם \$ 10,000 למוסדות פעולת צדיק ויד מהרי"ץ'. כמובן הוא יתפלא וישתומם. הוא לא תרם, והוא בלא"ה גם לא עשיר כל כך. מהיכן נכנסה זכות זו אליו?

בי"ד של מעלה ישיבו לו, מישהו דיבר עליך לשון הרע, וכל זכיותיו נכנסו אל הרשימה שלך. לקחנו ממנו, והעברנו אליך.

ממשיך בספר חובות הלבבות, וכן כשיחסרו מספר זכיות של המספרים בגנותם – אותם שדיברו לשון הרע – יבקשו בעת ההיא. היכן כל המצוות הרבות שעשינו? מצוה פלונית ומצוה אלמונית עשינו, והם לא רשומים כאן.

ויאמר להם, אבדו מכם בעת שדברתם בפלוני ופלוני. המצוות שלך הלכו אליו, כי הוצאנו אותם מן החשבון שלך.

וכן יש מהם גם כן שימצאו בספר חובותם, חובות שלא עשו. רואים לפתע עבירות מסויימות שהם לא עשו. הם נבהלים ואומרים, חס ושלום, לא עברנו את העבירות הללו. וכי בבי"ד של מעלה ישנן טעיות ובלבולים? עבירות אלו בודאי לא שייכות אלינו. וכשאומרים לא עשינו, יאמר להם נוספו עליכם בעבור פלוני ופלוני שדברתם בם וכו', עכ"ל, וכן כתבו שארי ספרים הקדושים.

תשובת מרן שליט"א: ברור שהשכר יהיה פחות, אבל יש להם מעט שכר, ומצוותיהם נחשבות קצת. מי שתירץ כך חשב לומר, כי מאחר שמצוות צריכות כוונה, אין להם שום שכר, אבל אנחנו מוכיחים כי לא שייך לומר שהם לא קיימו שום מצוות, אלא שהם קיימו מצוות פגומות וחסרות, למחצה לשליש ולרביע, אבל בכל זאת יש משהו.

המשך השאלה מהקהל: אבל הוא קיבל שכר בעולם הזה?

תשובת מרן שליט"א: עיקר השכר הוא לעתיד לבוא, לאחר מיתתו, וזה משהו אחר. אנחנו מדברים בראש השנה שבו העולם הזה נידון לפי מה שאומרים רבים מן המפרשים.

*

תירצו עוד תירוץ שני, עפ"י דברי החובות הלבבות [שער הכניעה]. לכן מן הראוי להקריא את לשונו מתוך הכתב, כפי שמביאו בספר שמירת הלשון [שער הזכירה פרק ג'].

בעל חובות הלבבות מחדש חידוש מעניין מאד, וכמקור הוא מציין כי אמר כן אחד מן החסידים, ויש גורסים אחד מן 'הצדיקים'.

אמנם רבים מתפלאים לכאורה כיצד צדיק, גדול ככל שיהיה, יכול לומר כזה חידוש ללא מקור מאת חז"ל? ואכן שאלה זו צריכה ביאור בפני עצמה, ובכדי שלא תהיה טענה או תפיסה על עיקר העניין, נציין בקצרה כי יש לכך מקורות מבוססים ממדרשי חז"ל. גם הארחות צדיקים [בשער הענוה] מביא את החידוש, אבל לגביו יש לומר כי ככל הנראה הוא העתיקו מבעל חובות הלבבות.

בכל אופן החידוש מקובל על גדולי ישראל, וישנם מהם שהוסיפו והרחיבוהו גם למצוות אחרות. אפילו רבי דוד הנגיד [בפירושו למס' אבות דף י"ז] מצאצאי הרמב"ם, כתב את חלק מן הדברים האלו, ואי אפשר להאריך כעת

החפץ חיים [שם] מביא זאת גם בשם הספר מרפא לשון, ואומר כך, כללו של דבר האדם הזה עלול הוא שיצא מן העולם נקי מנכסיו, היינו הקניינים הנצחיים של תורה ומצות, ויהיה ממולא תמורתם בעונות רבים ועצומים, מינים ממינים שונים, של כמה וכמה אנשים, שלקח מכל אחד לפי ערך הבזיון והכלימה שהגיע להם על ידו בימי חייו. על כן הזהיר אותנו דוד המלך ע"ה, תחילת הכל, לנצור לשונו מרע, ואח"כ, סור מרע ועשה טוב. כי על ידי שינצור לשונו, כמה מהטוב שיזמין לו הקדוש ברוך הוא אם מעט ואם הרבה, עכ"פ בידו ישאר ולא ינתן לאחרים חילו.

החפץ חיים קיצר במעט, וקשה להבין את כוונת בעל מרפא לשון במשפט זה האחרון. אבל בדקתי במקור הספר, אותו חיבר הגאון רבי רפאל זיסקינד זצ"ל, ושם מובן היטב. הוא מקשה, מדוע דוד המלך אומר [תהלים ל"ד], מי האיש החפץ חיים, אהב ימים לראות טוב. נצור לשונך מרע, ושפתיך מדבר מרמה. סור מרע ועשה טוב, בקש שלום ורדפהו. דוד המלך מדגיש תחילה, נצור לשונך מרע, ורק אחרי כן, סור מרע ועשה טוב. ולא מובן, אם מדברים על לשון הרע, הרי הוא נכלל גם כן באותו סור מרע? הרע ההוא כולל את הכל, גם את עוון לשון הרע.

מתרץ מה"ר רפאל ואומר שדוד המלך פתח תחילה דוקא בסור מרע, כי בו תלויים כל העבירות. אם אדם לא ינצור את לשונו מהרע, הוא עלול להפסיד את הכל. זו הסיבה שדוד המלך מקדים את ההימנעות מהלשון הרע, כי בתחילה צריכים להיזהר ממנו, אחרת כל המצוות יתבזבוזו לו, ואחרי כן צריכים להימנע מכל רע, ולעשות טוב.

שאלה מהקהל: האם אכן כוונת החובות הלבבות כפשוטה? הרי לא נתפס בשכל שאם אדם עשה איזו טעות קטנה, כבר כל המצוות עוברות אל חבירו, וגם כל העבירות של ההוא

מגיעות אליו. יכולה להיות עבודה של שבע שנים וכולה תרד לטמיון. הא כיצד?

תשובת מרן שליט"א: אתה שואל שאלה טובה מאד.

הערה מהקהל: אפשר לדייק מדברי החובות הלבבות כי לא מדובר על "טעות קטנה", אלא על מי שמורגל בכך.

תשובת מרן שליט"א: כוונתך היא למה שאומר החפץ חיים, "בעל לשון הרע".

הערה מהקהל: גם אפשר לומר עוד, שבזמן שהמדבר לשון הרע חוזר בתשובה, הכל שב למקומו.

תשובת מרן שליט"א: ובכן הסכיתו כולכם ושמעו.

האמת היא שהנושא הוא סובל אריכות וצריכים לדבר עליו בשיעור נפרד, עתה נציין רק לדברי הגרא"א דסלר זצ"ל בספר מכתב מאליהו נחלק ד', דף 213 214] שם כתוב כי הוא ישב זמן רב לעיין בסוגיא זו, והוא הגיע למסקנא כי נראה לו שהחובות הלבבות מדבר רק באופן שקיבלו את הלשון הרע שלו אך ורק בגלל שהוא בעל מצוות, אדם חשוב, בעל בעמיו, צדיק וכו'. בהיות וכן, מן השמים אומרים כי אותן המצוות שגרמו לשומעים להאמין ללשון הרע, הם יעברו אל השני.

כיוצא בזה, מעבירים מזה שדיברו עליו לשון הרע את עבירותיו אל המדבר, היינו באופן שהוא גינה אותו בעבירות מסוימות, וכיון שידוע, "כל הפוסל במומו פוסל", דוקא העבירות הללו עוברות אליו, ודוקא עליהן מדברים.

יתכן שנרחיב על כך בהזדמנות אחרת בל"נ. אבל כבר כעת מובן שהתירוץ הזה על עיקר שאלתנו דלעיל, מדוע הרשעים נחתמים לאלתר למיתה, הרי יש להם קצת מצוות, לפי

שערי יצחק – השיעור השבועי

גמור ממש בלי שום זכות. כאן רואים במפורש שהוא לא כתב את בלשון, "בלי שום עוונות", אלא בלי שום חטא. נדמה לי כי ישנו עוד מקור נוסף כך, אבל גם מה שדיברנו הוא מספיק בכדי להוכיח שהוא אינו מכוון במדויק להבדל בין חטאים לעוונות, ודבריו לא נאמרו בדוקא.

כשהוא אמר בנושא שלנו שהצדיק הוא בלי שום "עוונות", הוא לא התכוון דוקא לזדונות, וכמו שרואים פעמים רבות במקומות אחרים, סגנונות כתיבה שלא מדויקים בשינויים בין החטאים לבין הזדונות, מחמת שלא נכנסים לפרטי שוגג ומזיד.

ההבדל בין זכות לבין מצוה, ויסודות חשובים באמונה עליהם מדבר הרמב"ן בהקדמת פירושו לספר איוב.

אבל עיקר הרעיון שמחדש ידידנו הרב יונה שליט"א, שלרשעים ישנן מצוות, אבל הן לא נחשבות זכויות, מלכתחילה הוקשה בעיני לקבל זאת, בפרט מפני שלשון ספר החינוך הוא, אין לו זכות 'בעולם'. לכאורה קשה לומר כי בגלל שמצוות הרשע הן פגומות, הן לא מתקבלות כלל 'בעולם' כי אין להם את זכויות המצוה.

אולם אחר העיון חושבני כי תירוצו יכול להתקיים ולהתקבל, וכך נמצאו לנו לכל הפחות שלושה תירוצים על השאלה, כי מצאתי יסוד לדבריו מדברי הרמב"ן, וכדלקמן.

הרמב"ן כתב פירוש חשוב מאד על ספר איוב. בהקדמתו בפרט הוא ביאר דברים חשובים ויסודיים בעיקרי האמונה. לא רק כאן הוא כתב על האמונה, אלא בכל חיבוריו כתובים יסודות חשובים מאד על כך.

בנושא שלנו כעת הנוגע בעיקר לספר איוב, מברר הרמב"ן [בהקדמתו ד"ה ויש, דף י"ט] את העניין המובא בדברי חז"ל בהרבה מקומות, צדיק ורע לו, רשע וטוב לו.

דברי המכתב מאלוהו מצטמצם למאד. יותר נכון, התירוץ נופל.

ועוד אני חושב, אפילו לפי מה שנראה מן החפץ חיים ומן הגאון רבי רפאל בספר מרפא לשון שהם הבינו את הדברים כפשוטן, לא כפירוש שהעמים המכתב מאלוהו וכדלעיל, בכל זאת אפילו שהמצוות של המדבר לשון הרע עוברות ההוא שדיבר עליו, מכל מקום הרי גם עליו דיברו לשון הרע.

לפי זה, גם לו יש קצת מצוות, ואמנם לא מצוות שלו, אלא מצוות מאחרים, אבל בגינם אפשר לפטור אותו מן הדין.

אפילו שהמצוות שנרשמות לזכותו אינן שלו, אבל הן הועברו אליו מאחרים שדיברו עליו, לכן לא נראה לי גם שהתירוץ השני יעזור לו לתרץ את הקושיא.

לגבי התירוץ שאמר הרב יונה קלזאן, כי "עוונות" שאמר הפני יהושע, הוא בדוקא, וכוונתו היא לזדונות ולא לחטאים. הדבר עצמו ודאי נכון מצד אחד, לפי מאי דקיימא לן בדרך כלל כרבנן [במסכת יומא דף פ"ו] שעוונות הן זדונות. הרי אמנם עיקר הדבר שנוי במחלוקת תנאים, אבל אנחנו נוקטים כי עוון הוא מזיד, חטא הוא שוגג, ופשע הוא מרד. ולמרות שרואים בכמה מקומות במפרשים, ואפילו בתוך נוסח התפילות, קצת סתירות לזה, וגם הוא לא מוסכם לגמרי, כי ישנם הפוסקים לא כן, וכן היא דעת התרגום [והרחבתי ע"ז בס"ד בספר נפלאות מתורתך אשר עודנו בכתובים], מכל מקום זוהי השיטה העיקרית.

אעפ"י כן בענייננו חושבני כי הפני יהושע לא נתכוון לכך, כי רואים שהוא אינו מדויק בלשונו. לא יתכן לומר שהוא התכוון לכך בדוקא, כי בפיסקא לפני כן [ד"ה בתוס' בד"ה ונחתמין] הוא כתב כך, אם נפרש דצדיק גמור היינו גמור ממש בלי שום חטא, ורשע גמור היינו

וכך הוא כתב, יש דבר מכאיב הלבבות ומדאיב המחשבות, ממנו לבדו נמשכו רבים בכל הדורות לכפירה גמורה. שאלה זו הביאה את האנשים כל הזמן לחוסר אמונה. והיא הראות בעולם משפט מעוקל, וצדיק ורע לו, רשע וטוב לו. כבר משה רבינו הקשה זאת, כמבואר בגמ' ברכות דף ז' ע"א, וגם על דרך זו בעניין רבי עקיבא, הוא שאל כמובא בגמ' מנחות דף כ"ט ע"ב (והובא לעיל), זו תורה וזו שכרה? השאלה היא יסודית וחשובה, ואסור לעבור עליה בסתם. כי יאמרו המורדים מדוע דרך פלוני ופלוני צלחה? הרי הוא רשע גמור, מחלל שבתות בפרהסיא, אוכל חמץ בפסח, עובר על כריתות, איסורים גמורים, ובכל זאת הוא מצליח??

ולמה פלוני ופלוני שיראו צדיקים, אבדו. איננו יודעים בוודאות שהם צדיקים, אבל הם נראים כך לעינינו. מדוע?

מסיים הרמב"ן על השאלה הזו, זה שורש המרי בכל המורדים מכל אומה ולשון.

על הגויים אפשר לומר כי הם לא מקיימים את שבע מצוות בני נח וכיו"ב. אבל כיצד נסביר את הפילסופים? מה נענה על השאלה הזאת?

הרמב"ן מביא את הדעות נחלקו בזה, ובכדי ליישב את השאלה, הגיעו אנשים לכל מיני הבנות. מצד עצמו הדבר אינו יתכן, לכן הם הסיקו אחד מן השתיים. או שהקב"ה אינו משגיח ח"ו בעולם שלנו. זוהי דעת הפילסופים הקדמונים הסוברים כי בשביל גדלות הבורא, אין ראוי לו שישגיח על העולם שלנו המגושם. אנחנו כ"נמלים" בשבילו. "עזב ה' את הארץ", ולא מעניין אותו מה אנחנו עושים פה בעולם. מבחינתו, מה שיקרה פה, שיקרה. לזה יהיה טוב ולזה יהיה רע. לקב"ה הדבר אינו משנה ולא מפריע. לעתיד לבוא יגיע מה שיגיע, אבל כעת לא מעניין אותו.

מסקנא נוספת שאחרים הגיעו, וגם היא כפירה בידעת הבורא ית', שהוא אינו יודע מה עושים האנשים.

כך חשבו והסיקו הגויים מכח השאלה הזו. וכמובן שאלו הם דברים בטלים, דהיינו דברי כפירה. וכבר הפסוק מעיד ואומר [תהלים ל"ג], מִמְּכוֹן שְׁבִתוֹ הַשָּׁגִיחַ אֶל כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ. עוד שם [פרק ק"ב], יי, מְשַׁמֵּם אֶל אֶרֶץ הַבַּיִט. לדידן ההיפך הוא הנכון. ככל שהקב"ה גבוה ומרומם, קדוש קדוש קדוש, בכל זאת מלא כל הארץ כבודו. הקב"ה ממלא את העולם מכבודו, משגיח על העולם ומקדש אותו.

אנחנו מאמינים בני מאמינים שישנה השגחה פרטית על כל דבר ודבר, ואפילו בדברים הנראים לנו כשוליים וטפלים. כפי שהגדיר זאת אחד מן הראשונים, רבינו אברהם בן שלמה ז"ל, והבאנו זאת בזמנו [שיעור מוצש"ק משפטים וויקרא התשע"ה] שהוא אמר כי הקב"ה משגיח אפילו על נמלה שחורה, על אבן שחורה, בלילה שחור. הקב"ה משגיח אפילו על מהלכה וסיבובה של אותה נמלה זנוחה, שקשה בתכלית אפילו לראות אותה. דבר כה קטנטן, לכאורה חסר שום ערך, גם הוא מכוון על ידי הבורא יתברך.

אומר הרמב"ן על אותם התירוצים הבטלים, המקור שלהם הוא כאשר נודע בספרי ראש היונים, והנמשכים אחריו, יעקור האל זכרם, וישמיד מהם שורש וענף. ראש היונים הוא אריסטו, הֵינִי הבליעל, והוא המציא את שני ה"תירוצים" דלעיל, ועכ"פ הוא מחזק דרך זו [עיין מו"נ חלק שלישי פרק ט"ז וי"ז], או שהקב"ה לא יודע, או שהוא לא משגיח. הכל "מקרה" ח"ו. ומבקש הרמב"ן למחות את שרשם וזכרם.

גם בפרקי מנורת המאור אותם אנחנו נוהגים לקרוא בשבתות, מצוי שהוא מביא את השיטות האלו ודומיהן בשם כללי, "הכופרים",

שערי יצחק – השיעור השבועי

נְקִי אָבֶד, וְאִיפֹה יִשְׁרִים נִכְחָדוּ. לְבַטֵּחַ הִיָּה לָךְ
אִיזָה חֲטָא. אֲבָל אִיּוֹב אִינוּ מוֹתֵר, וּמַצְדִּיק אֶת
עַצְמוֹ כִּי כָל דְּבָרֵיהֶם אֵינֶם נְכוּנִים, וְהוּא צָדִיק
גָּמוּר.

אֲחֵרֵי כָל הַקּוֹשִׁיּוֹת וְהַתִּירוּצִים, מִגִּיעָה הַתְּשׁוּבָה
הַסּוּפִית, כְּפִי שֶׁהוּא כְּתוּבָה בַּפֶּרֶק ל"ב, וּפּוֹתַחַת
כֵּךְ, וַיִּשְׁבְּתוּ שְׁלֹשֶׁת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה מִעֲנֹת אֶת
אִיּוֹב, כִּי הוּא צָדִיק בְּעֵינָיו: וַיַּחַר אָף אֱלֹהִים בְּן
בְּרַכָּאֵל הַבּוֹזֵי מִמִּשְׁפַּחַת רָם, בְּאִיּוֹב חָרָה אָפוֹ,
עַל צָדְקוֹ נִפְשׁוּ מַאֲלֵהִים: וּבְשִׁלְשֶׁת רָעִיו חָרָה
אָפוֹ וּגּוֹ'. וַיֵּרָא אֱלֹהִים בִּי אֵין מַעֲנָה בְּפִי שְׁלֹשֶׁת
הָאֲנָשִׁים, וַיַּחַר אָפוֹ: וַיַּעַן אֱלֹהִים בְּן בְּרַכָּאֵל
הַבּוֹזֵי וַיֹּאמֶר, צִעִיר אָנִי לְיָמִים וְאַתָּם יֹשִׁישִׁים,
עַל כֵּן זָחַלְתִּי וְאִירָא מַחֲוֹת דְּעֵי אֶתְכֶם.

כַּאֲשֶׁר תִּמּוּ תְּשׁוּבוֹת הַחֲבָרִים, אֱלֹהִים בְּן
בְּרַכָּאֵל הַבּוֹזֵי הָשִׁיב אֶת תְּשׁוּבוֹתוֹ, כִּי
מַלְכַתְחִילָה הוּא לֹא הִתְעַרְב בּוֹיְכוֹת. כִּשְׁהוּא
סִיִּים אֶת הַתְּשׁוּבָה, אִיּוֹב שֶׁתֵּק וּלֹא עֲנָהוּ
מֵאוֹמֶה. הוֹדָה לְדַבְּרֵיו. וְגַם הִקְבִּ"ה הַסִּכִּים עִמּוֹ,
וְכַעַס עַל הַחֲבָרִים, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב וּבַפֶּרֶק מ"ב,
וַיֹּאמֶר יי אֵל אֱלִיפִז הַתִּימָנִי, חָרָה אָפִי בְךָ וּבִשְׁנֵי
רָעִיֶיךָ, כִּי לֹא דִבַּרְתָּם אֵלַי נְכוּנָה כְּעַבְדֵי אִיּוֹב.
גַּם מִי שֶׁקּוֹרָא בִּשְׁטָחִיּוֹת אֶת סֵפֶר אִיּוֹב מִבֵּין כִּי
אֱלֹהִים בְּן בְּרַכָּאֵל הַבּוֹזֵי עֲנָה אֶת הַתְּשׁוּבָה
הַנִּיאוֹתָהּ, וְהִיא הָאֲמִתִּית.

הִקְבִּ"ה מַעִיד כִּי אִיּוֹב הוּא צָדִיק, וְהַעוֹנֵשׁ אִינוּ
מִגִּיעַ לוֹ. נִמְצָא אִיפֹא כִי צָרִיכִים לְהִבִּין מֵהָיָה
תְּשׁוּבַת אֱלֹהִים.

אֹמֶר הַרְמִב"ן שֶׁם, הָאֲמִת כִּי לִפִּי פֶשֶׁטִּי
הַכְּתוּבִים וּלִפִּי הַמִּתְפָּרֵשׁ בָּהֶם בִּיד מִפְרָשֵׁי
הַמִּקְרָא, לֹא יִסְפִּיקוּ לְהַסִּיר הַמְּבֹכָה, רַק מִן
הַלְּבָבוֹת הַמִּתְפָּתִים. כִּי תַכְלִית מֵהָ שִׁיאֲמָרוּ, כִּי
הָאֵל יִגְמֹר טוֹב לְרַשָּׁע עַל הַטּוֹבָה שֶׁעָשָׂה,
וּלְבִסּוֹף יַעֲנִישֶׁהוּ עַל רֹב פְּעוּלוֹתָיו הָרָעוֹת
בַּעוֹה"ז. וְאִם נִרְאָה שֶׁלֹּא יַעֲנֵשׁ, יֵאָרִיכוּ מִמֶּנּוּ
מִשְׁפָּטוֹ עַד אַחֲרֵי הַמּוֹת לְעוֹלָם הַנִּשְׁמוֹת. וְעַל
הַצָּדִיק אֲשֶׁר תְּבוֹאֶהוּ רַעָה יַעֲשֶׂה כֵן וְכו'.

וְהוּא כּוֹתֵב לְאִפּוֹקֵי מַדְעַת אוֹתָם. לְהַבְנִתָם, אֵין
הַשְׁגָּחָה כְּלָלִית, וּבוֹדָאֵי שֶׁלֹּא פֶרֶטִית.

אֲבָל הַרְמִב"ן מְשִׁיב וְאוֹמֵר, כִּי בַעֲצֵם הַשְּׁאֵלָה
כִּבְר כְּתוּבָה בְּסֵפֶר תְּהִלִּים וּפֶרֶק ע"ג, וְאֵין בְּמַעֲט
נָטִיו רָגְלִי, בְּאֵין שְׁפָכוֹ אֶשְׁרִי. כִּי קִנְיָתִי
בְּהוֹלָלִים, שְׁלוֹם רְשָׁעִים אֶרְאֶה. הַרְמִב"ן
מֵאֲרִיךְ, וְאֵי אִפְשָׁר כַּעַת לְהִכְנִס לְכָל פֶּרֶטִי
הַפֶּרֶטִים.

בְּנוֹגַע לַעֲנִינָנוּ אֹמֵר הַרְמִב"ן כִּי סֵפֶר אִיּוֹב נִוְעַד
לְעֲנֹת עַל הַשְּׁאֵלָה הַזֹּאת. וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, דַּע כִּי מֵאֲשֶׁר
הָעֵנִין הַזֶּה, פִּינָה גְדוֹלָה בַּתּוֹרָה, וְרֵאוֹת הָעֵנִין
בַּתְּחִילָתוֹ מְבֹכָה רַבָּה, נִתְיַחַד לָנוּ בּוֹ סֵפֶר אֶחָד
כוֹלּוֹ וְהוּא סֵפֶר אִיּוֹב. וְיֵשׁ מְרֻבּוֹתֵינוּ שֶׁאֲמַר –
בְּמַסַּכַת בְּבֵא בַּתְּרֵא דָף ט"ו ע"א – כִּי מִשָּׁה
רַבִּינוּ כְּתִבּוּ, וְנֹאמַר לוֹ מִפִּי הַגְּבוּרָה עֵנִין הָאִישׁ
הַהוּא וְהַחֲבָרִים הַהֵמָּה, כַּאֲשֶׁר נֹאמַר לוֹ מִפִּי
הַגְּבוּרָה סֵפֶר בְּרֵאשִׁית.

כַּאֲשֶׁר מִתְּבוֹנְנִים רוֹאִים כִּי אִיּוֹב וְחֲבָרָיו
מִתּוֹכָחִים עַל הַשְּׁאֵלָה הַזֹּאת. אִיּוֹב הִיָּה צָדִיק
גָּמוּר, וּלְפַתֵּעַ הִגִּיעוּ אֵלָיו אֲסוּנוֹת חֲמוּרִים
מִבְּהִילֵי דַעַת בַּצּוּרָה פִּתְאוּמִית. יֵאֵשׁ אֱלֹהִים
נִפְלָא מִן הַשְּׁמַיִם וְאִיּוֹב א', ט"ז. כָּל רִכּוּשׁוֹ הִלָּךְ
לְאַבְדּוֹן, וְכָל בְּנָיו וּבְנוֹתָיו מָתוּ, עַד שֶׁבִּסּוֹף כָּל
צָרוֹתָיו נֹאמַר [שֵׁם ב', ז'] כִּי הוּא נִתְמַלֵּא בְּשִׁחִין
רַע מִפְּךָ רָגְלוֹ וְעַד קֶדְקֶדוֹ.

צוּעֵק אִיּוֹב וְאוֹמֵר, רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲנִי צָדִיק,
מִדּוּעַ הֵנִי סוֹבֵל אֶת כָּל הַיְּסוּרִים הָאֵלֶּה? זֶהוּ
צָדִיק וְרַע לוֹ.

לְכֵן הִקְבִּ"ה צִוּוּה לְכַתּוֹב אֶת סֵפֶר אִיּוֹב, וְכְפִי
שֶׁמִּמְשִׁיךְ הַרְמִב"ן וְאוֹמֵר, נִצְטוּוּה בְּכַתִּיבָתוֹ
מִפְּנֵי הִיּוֹת שׁוֹרֵשׁ בְּאֲמוּנָה וִיסוּד הַתּוֹרָה. וְדַע כִּי
שֵׁם בְּסֵפֶר הַהוּא יִקְשׁוּ כָּל הָעוֹלָה עַל הַלֵּב
לְהַקְשׁוֹתוֹ בַּעֲנִין הַזֶּה. כָּל הַיּוֹכּוֹחַ שֶׁל הַחֲבָרִים
עִם אִיּוֹב מֵלֹא בְּטַעְנוֹת וְסִיבוֹת מְסִיבוֹת שׁוֹנוֹת,
מִדּוּעַ אִיּוֹב הִיָּה צָרִיךְ לְקַבֵּל אֶת הַיְּסוּרִים.
הַחֲבָרִים טַעְנוּ לְמִשְׁל [שֵׁם ד', ז'], זָכָר נָא, מִי הוּא

הרמב"ן אומר כי אלו הם בבחינת "תירוץ", המועילים רק ללבבות המתפתים. השאלה לא תורצה, אלא רק חלק ממנה.

ממשיך הרמב"ן ואומר, הפסוקים לא יורו על העניין הזה גם כן, כי הרשעים המכחישים באל ויאמרו לא הוא, אינם ראויים לגמול טוב לעולם כלל, כי לא עשו טובה לדעת האל. אם הרשעים עשו מעט דברים טובים, אבל הקב"ה לא צריך אותם. המצוות הללו, אינם לפי רצון ה' האמיתי.

מכאן ישנו יסוד לתירוץ של הרב יונה שליט"א. וכן עוד לקמן. לרשע ישנן מצוות, אבל לא זכויות.

נמשיך בלשון הרמב"ן, הרשעים המכחישים באל ויאמרו לא הוא, אינם ראויים לגמור טוב לעולם כלל, כי לא עשו טובה לדעת האל. והצדיק הגמור שלא חטא, ובאזה רעות על חנם, כאשר בא באיוב, אשר בוראו העיד עליו כי 'אין כמוהו בארץ, איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע'. הקב"ה אמר לשטן, זתסיתני בו לבלעו חנם. ממילא השאלה צועקת מאליה. הורה בו שלא היה ראוי למכות ההמה. וכאשר בא בקבלה על רבי עקיבא, שמחתכין בשרו במקולין, זו תורה וזו שכרה? שתוק, כך עלתה במחשבה לפני.

אגב, הרמב"ן גורס, מחתכין בשרו במקולין, אבל הגירסא לפנינו במסכת מנחות שם, שוקלים בשרו במקולין. ממש מזעזע. זו תורה וזו שכרה? משה רבינו שאל שאלה טובה, והקב"ה לא ענה לו. יותר נכון, לא מובן מהו ענה. רצינו לשמוע תשובה.

כותב הרמב"ן, אבל באמת יש בזה ענין סוד גדול מסודות התורה, לא ישיגם דעת חושב, רק הזוכה להם, לומד מפי מלמד עד משה רבינו ע"ה מפי הגבורה יתברך. מסברות השכל בלבד אי אפשר להבין זאת. מי שהוא חכם גדול, כמה

שיחשוב וכמה שיחכים, ינסה להתפלסף, לא יעזור לו להבין את התשובה, רק מי שקיבל זאת במסורת עד משה רבינו מפי הגבורה. והוא נזכר בדברי אליהוא.

הרמב"ן סותם, ולא מגלה את הסוד הנזכר בדברי אליהוא, כיון שבזמנו הסתירו את כל סודות התורה.

איוב היה גלגול תרח, ויסוריו נועדו לכפר על עוונותיו אז.

זהו עניין "סוד גלגול הנשמות". סוד זה לא נמסר אלא מפה לאוזן, והפילסופים ועמיתיהם כמובן כופרים בזה, כי הם אינם מקבלים אלא את מה שמובן בשכלם. מה שהם רואים ומבינים הוא נכון, ומה שהם לא מבינים, חושבים כי הוא אינו נכון. מכיון שהיו להם כמה שאלות על כך, החכמים הסתירו את סוד הגלגול להמון העם.

אבל למרות שהרמב"ן לא העיז אפילו לכתוב או לרמוז על התשובה האמתית, רבינו בחיי, ועוד מרבוותא, כתבו את התשובה במפורש, בעיקבות דברי הרמב"ן. רבינו בחיי מצביע על פרק ל"ג מספר איוב, שם אליהוא בן ברכאל הבווי עונה לאיוב תשובה משביעת רצון, ובין היתר כתוב שם כך, רִטְפֹּשׁ בְּשָׂרוֹ מִנֶּעֶר, יָשׁוּב לִימִי עֲלֹמָיו. הֵן כָּל אֱלֹהִים יַעֲלֶה אֵל, פְּעָמִים שְׁלוֹשׁ עִם גִּבֹּר.

זאת היא התשובה, והיא לכאורה פשוטה למאד. הצרות אינן מגיעות לאיוב מצד עצמו, כי הוא צדיק. אבל בגלגול הקודם הוא היה רשע, ולכן נאלץ כעת לקבל את ענשו.

רבותינו המקובלים אומרים כי איוב הוא גלגול של תרח, עליו אמרו רבותינו ז"ל וזהו"ק פרשת קדושים, דִּאֲרָתָח עֲלֵמָא בַּעֲבוּדָה זָרָה. הפיץ. בהמשך נראה בס"ד עוד חטאים גרועים יותר שהוא עשה. לפיכך יוצא דאין הכי נמי. איוב בעולם הזה לא סבל מצד עצמו כי הוא צדיק, אבל הוא צריך לכפר על עוונות העבר, על כל מה שנשמתו עשתה בגופו של תרח.

וכך הוא כתב [שער הפסוקים, ספר איוב סי' א'],
בְּשָׂרוֹ שִׁיחֹזֵר אֲבִיו תִּרְחַב בְּתִשְׁבָּהּ, וּלְכֵן הוֹצֵרְךָ
לְהַתְתִּיק אַחֲכָל לְבָא בְּגִלְגֹּל אִיּוֹב כְּמוֹ שֶׁנִּבְאָר.

והענין הוא, דע, כי כאשר תרח בעל את
אמתלאי אשתו, היתה נדה, וכראות הקליפות
טינוף כזה, הכניסו בטיפה ההיא נשמת אברהם,
כדי לאבדה. הכתוב כאן בפרט בעבר היה
נחשב כסוד בתוך סוד, אבל כעת לאחר
שכתבו זאת בספרים הם כבר נעשו גלויים,
ויצא לאור העולם. העניין הוא שהקליפות לא
יתנו לנשמה כזו גבוהה לצאת ולתקן את כל
העולם, לכן בראותם טינופת כה גדולה,
הסכימו לתת לה לצאת, בחשבם שהיא תיאבד
שם.

הניחוח לצאת מתוכם ברצונם, כי חשבו
שיתאבד שם. אם בהיות שניהם אביו ואמו
עובדי אלילים, חוטאים ומחטיאים למכור
פסילים לע"ז. ואם בפרט, בהיות הבעילה
עצמה בעילת נדות כנזכר. וזהו הטעם שנקרא
אברהם גר צדק, כי בראשונה היה תוך
הקליפות. סוד זה נרמז בזוהר בפרשת קדושים,
דמשו"ה אקרי תרח, משום דארתח ליה
לקוב"ה, וארכביה לאברהם בהיה טיפה וכו'.
תרח הרתיח, שהוא כביכול הכעיס את הקב"ה.
הכוונה היא, כי הכעיסו לשי"ת, בהיותו בועל
אשתו בזמן נדותה ממש.

כתובה כאן הגהה מאת מהר"ש ויטאל, א"ש –
אמר שמואל – לא תיקשי לי, כי כל בעילות
הגוים הם בנדות, מאחר שאינם טובלים
לנדותם ומאי אולמיה דהאיי ביאה. כי יש
לתרץ שאע"פ שאינם טובלים, עכ"ז בימי הנדה
עצמה הם פורשים מנשותיהם, וזו הביאה היתה
בעת נדותה עצמה, כנלע"ד.

שאלה מהקהל: אבל אשה לא יכולה להתעבר
בזמן נדות?

בסופו של דבר הוא אכן זכה, כמו שהוא אכן
חזר לחזור בתשובה לעת זקנתו, אבל מכל
מקום עליו לקבל את ענשיו בכדי לזכבו.

על כך אומר הפסוק הנ"ל, רָטַפְּשׁ בְּשָׂרוֹ מִנְעָר,
יָשׁוּב לִימֵי עֲלֻמּוֹ. 'רטפּש', היינו יצמח. כוונת
הפסוק לומר שבשירו יצמח שוב, דהיינו שיחזור
לימי נערותו ויולד בגוף אחר. הֵן כָּל אֱלֹהִים יַפְעֵל
אֵל, פְּעָמִים שְׁלוֹשׁ עִם גָּבֵר. אם אדם לא תיקן
את עצמו בגלגול שלו, הוא יתגלגל שוב פעמים
ושלוש.

זהו סודו של ספר איוב, שהוא כבר ניתן
להיגלות. אבל בדורו של רמב"ן שמסורת
הקבלה נמסרה מדור לדור ונשמרה בסוד, איש
מפי איש. אין אף אחד שיוכל להגיע לזאת
מדעתו, בלי קבלה ובלי מסורת. מפרשי
הפשט, פירשו רק פירושים שאינם מספיקים,
כיון שהם לא ידעו ולא קיבלו את סוד הגלגול
במסורת שלהם. לולא ששמעו זאת מרבותיהם,
אי אפשר לשער זאת בדעת.

שאלה מהקהל: אבל ישנן דעות שאיוב לא היה
ולא נברא, כיצד איפוא הוא היה גלגול של
תרח?

תשובת מרן שליט"א: כוונתך לגמרא וב"ב דף
ט"ו. האומרת, מביאה שמה כזאת, ש'איוב לא
היה ולא נברא אלא משל היה'. גם זאת צריך
להסביר, ואין כאן המקום.

שאלה מהקהל: אבל אומרים כי תרח חזר
בתשובה?

תשובת מרן שליט"א: בכל זאת את העבירות
שתרח עבר הוא צריך לתקן.

אחרי רבינו בחיי, רבינו האר"י גילה את הסוד
יותר ויותר, ולפני שנקרא את דבריו כלשונם
נקדים כי כמות הרמב"ן גם הוא, אלו הם דברים
שאי אפשר לאמרם מן הסברא וההשערה.

תשובת מרן שליט"א: הסטרא אחרא יכול לעשות גם פעולות שאינן טבעיות, שתתעבר בדרך נס.

רבינו האר"י מתאר בהמשך עוד יותר את חטאיו של תרח, ומסביר כי איוב לקה בצרעת דייקא, כי זהו העונש למי שבוועל אשתו נדה, שמצטרע וגופו מעלה שחין.

בסוף הסימן הוא כתב כך, ונלע"ד ששמעתי ממורי ז"ל, כי תרח שכב עם אשתו נדה בעל כרחו. ולכן הוא שבעלה לרצונו, לקה בשחין. זוהי טינופת על גבי טינופת. ממש מבהיל.

בספר כד הקמח [ערך השגחה] כתב רבינו בחיי בזה"ל, מה עושה הקדוש ברוך הוא בחסדו, כדי שיזכה לראותו באור העליון?

נפשו מתגלגלת בגוף וחוזרת שם כבראשונה, זהו 'רטפ' בשרו מנוער ישוב לימי עלומיו'. 'רטפ' היא מלה מורכבת, רטוב ופש, מלשון 'פוש' וסגור, כלומר ריבוי. כי 'רטפ' בשרו, יחזור לנפש שהזכיר למעלה 'חשך' נפשו מני שחת'. יאמר כי ישמח לבשר מנוער לנפש הזאת, וכשיגדל יעתר אל אלוה וירצהו בתשובה ויסורין ואז ישיב לאנוש הזה צדקתו עתה. כי מיום שנולד זה, לא חטא כלל, ויסוריו באו על עונות ראשונים, שהיה ראוי שיאבד בהם.

והקב"ה חשב מחשבות בזה שלא יהיה נדח מן העוה"ב ואז יראה באור העליון. לכן כתוב לפעמים 'עלה במחשבה'. הקב"ה חושב מחשבות, לבלתי ידח ממנו נדח. אלו הם תכניותיו של הקב"ה. זהו שאמר 'פדה' נפשו מעבור בשלח, וחיתו באור תראה', כלומר באור העליון. וזהו פעם שניה, וזהו שכתוב 'ושניהם בנעימים'.

והמדה היא פעמים שלש, והוא שכתוב 'הן כל אלה יפעל אל, פעמים שלש עם גבר'. כי לפעמים המדה היא פעמים, ולפעמים שלש.

וזהו שהזכיר לשון 'פעמים שלש', ולא אמר ג' פעמים, להשיב 'נפשו מני שחת' ליאור באור החיים' כלומר פעמים שלש היא מאירה באור החיים שעל פני האדמה כדי להשיבה מני שחת.

והנה נתבאר בפירוש הזה, סוד צדיק ורע לו, ונסתלקה הקושיא לגמרי ולא נשאר שום ספק. גם סוד רשע וטוב לו נלמד ממנו, או נאמר שהוא דרך חסד. רשע וטוב לו הוא אותו אחד שהיה צדיק בגלגול הקודם, ועתה הוא נוטל את שכרו בעולם הזה.

הרמב"ן ממשיך בדברים יסודיים מאד, ואף שאלו הם דברים חשובים מאד וכדאי לראותם בפנים, אין פנאי כעת, ולא נקרא אלא מעט מן הדברים.

וזה לשונו, דע כי דבר החברים, דהיינו חבריו של איוב, אשר יאמרו כי היסורין על עון יבואו, אמת ויציב נכון וקיים. כי האל ית' מנהיג עולמו במדה ההיא, והקושיא הזאת של איוב איננה תמידית באנשים, עם היותנו מאמינים בעולם הנשמות ובשכר העולם הבא. כי מן הידוע ברוב הצדיקים, שהם חוטאים לפעמים, ורחוק הוא שימלטו מחטא קל או חמור, כענין שנאמר, 'כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא'. ולכן הצדיק הגמור שיארע לו החטא הקל, ועבר בזדון על מצות בוראו ית', עכ"פ ראוי להיענש עליו.

והנה אם יאבד האל מגופו בעוה"ז כל הטובה אשר נהיתה בעולם, ויהיה נדון ביסוריו של איוב כל ימיו, טוב לו משיענש בנפשו להיות נידון בעולם הנשמות ביסורי גיהנם. או שיגרע חטאו מנפשו מען מן מעלתה בעולם הנשמות ודבוקה בזיו העליון ועולם הבא, לפחיתות הגוף וגריעות הטובה שתבואהו בעולם הגופות. אין מה להשוות בין ענשי הגיהנם, לבין יסורי העולם הזה גדולים ככל שיהיו, ואפילו כיסורי איוב. אם הצדיק יפסיד ממעלתו בעולם הנשמות הוא יצטער הרבה יותר מיסוריו בעולם הזה, שהם גרועים ופחותים.

כאן רואים שוב את דיוק הלשון דלעיל. למרות שהרשעים עושים קצת מצוות, אין במעשיהם כדי לזכותם ביום הדין. זכויותיהם לא שוות. אין להן ערך.

מסיים הרמב"ן, וזה באמת קושיא, למה ישפיע להם האלהים טובה? ואין בתשובתה דרך הצלה ממנו, רק בענין הנזכר. וזהו יסוד הספר הזה. אין תשובה אמתית על הקושיא, בעיקר על אלו שלא חטאו כלל, לבד מסוד הגלגול.

שאלה מהקהל: מהו ההסבר על רבי עקיבא? תשובת מרן שליט"א: גם הוא גלגול של זמרי בן סלוא, ולקמן נרחיב בעז"ה.

הרחבה בסוד הגלגולים מהרדב"ז ומבעל ספר לחם שלמה.

מה"ר שלמה הכהן זצ"ל מחכמי תימן לפני כשלוש מאות וחמשים, או ארבע מאות שנה, היה רבו של מהר"י ונה. הוא חיבר ספר בשם 'לחם שלמה'. הספר נדפס לאחרונה על ידי משפחת "מה טוב" הי"ו בשנת התשס"ח, בתוך חיבור כולל המכונה בשם 'ספרי קבלה ומוסר'. עניין זה ממנו, הבאתי כבר לשעבר עוד לפני שנדפס כל הספר, בבארות יצחק על פסקי מהרי"ץ חלק א' בהלכות תפילה דף רכ"ו, ד"ה עוד.

הוא כתב שער שלם על כל נושאי הגלגולים (בשער העשירי דף ש"ז). וזה לשונו, סוד הגלגול, אסור להודיעו לאשר הרחיקו מן הקבלה דרכיהם. הפילוסופים הרחוקים מן הקבלה, שהם אינם מאמינים אלא רק אל מה ששכלם מבין ומסכים. מבחינתם, מה שלא נראה בעיניים אינו קיים, לכן מוחלט ומוכחש אצלם עניין הגלגולים. כלפיהם אומר מהר"ש הכהן, אל תגלה להם את סוד הגלגול. לפי שיש להם טענות של שקר. הם יתווכחו איתך. יאמרו איך יתכן זה? טוביה חטא, ויגוד מנגיד, ר"ל גוף ראשון חוטא, ואחר מתייסר. מה הם הדברים האלו? תרח חטא, מדוע על איוב לסבול?

עוד כתב הרמב"ן, וכן הדבר ברשעים, כי גם כן רחוק שיהיה הרשע נמנע כל ימיו מעשות שום טובה, וראוי הוא לקבל עליה שכר. ואילו ישפיע לו האל בתגמולו תענוג וגדולה ומלכות, כמלכות שלמה, איננו שוה לגמול הקטן מתענוג הנפש באור החיים בעולמים הראויים לה. לכן לרוב עוונותיו נמנע ממנו אותו גמול, ומשלם אליו בדבר הקטן והגרוע, כאשר ביאר אונקלוס בפסוק, זמשלם לשונאיו אל פניו להאבידו. הקב"ה אינו רוצה לתת לרשע את שכרו בעולם הבא. לכן הוא משלם את שכרו בעולם הזה בעושר וכבוד, אך כל אלו הם כאפס וריק למול שכר העולם הבא.

ממשיך הרמב"ן ואומר, אחרי הביאור הזה, יכול אדם לברוח מיד המקשים הקושיא הזאת, ולומר כי כל רשע וטוב לו יש מעשים טובים, וכל צדיק ורע לו, יש לו מן הרעים קצת, ונידונים במדות האלה. אם מישהו ישאל אותנו, כיצד יתכן לרשע מסויים כי טוב לו, ולצדיק אחר ממש רע? אומר הרמב"ן כי אפשר "לברוח" מן הקושיא, ולומר כי לזה הרשע היו מעט מעשים טובים. ולעומתו לצדיק היו קצת מעשים רעים.

אך צריך לדעת כי תירוץ זה הוא רק בגדר בריחה מן השאלה ואינו התשובה האמתית. אפשר לתרץ כן רק בכדי לסתום את פי המתווכח, אבל התשובה האמתית היא אחרת, כמו שממשיך הרמב"ן בזה"ל, אבל איוב היודע צדקת נפשו הגמורה, והיודע ועד יתברך העיד עליו, זתסיתנו בו לבלעו חנם'. הוא וכיוצא בו, כגון רבי עקיבא שהזכרנו, איננו בא במדה הזאת. לצדיקים גמורים כמותם אין שום עבירות, ועליהם התירוץ אינו מספיק.

והרשע הכופר באל, כגון האומרים שהעולם קדמון, כיחשו בהשם ויאמרו לא הוא, אין במעשיהם "זכות", אפילו יתנהגו במדות נאות וטובות כל ימיהם. למרות שהם עשו מעשים טובים, אין במעשיהם "זכות" להינצל.

אבל הם לא מבינים, לא ידעו כי הוא חומר. אומר מהר"ש הכהן, אל תסתכל על הגוף החיצוני, הוא תרח והוא איוב, והם שני גופים מחולקים, לפי שאינו מרגיש בכך אלא הנפש. הנפש עברה מן האחד אל השני, כך שאין מקום לשאלה מדוע היסורים עוברים מהאחד על השני. הגוף עצמו שהוא אכן שונה, כי הגוף בלי הנפש אינו מרגיש בכלל ביסורים. אילולי הנשמה הוא לא ירגיש בשום יסורים. וכי אם אדם ירביץ לעץ יכאב לו? הגוף לא מרגיש שום דבר, אלא רק הנפש. הנפש חזרה בו בגוף אחר, לכן הוא מתייסר.

ממשיך בספר לחם שלמה, אמנם הגוף הוא לבוש. ואם הוא עכור, יהיה עליה למשא. אם גוף האדם חוטא, ממש כבד לה לנפש. והיא תתאונן בתוכו על חטא קדמון.

הפילוסופים שואלים עוד שאלה, כפי שמציגה מהר"ש הכהן שם בזה"ל, וגם יאמרו אם העניין ככה, נמצא שאין שפע נשמות תמיד? לא מסתבר שהנשמות חוזרים תמיד והקב"ה לא מביא עוד נשמות חדשות אל העולם.

ומשיב על כך, כי הם אינם מבינים בכלל. וזה לשונו, לא ידעו כי קץ שם לחושך, ולכל תכלית הוא חוקר. וכלל כל הנשמות ששים ריבוא, כמנין הכוכבים. אין עוד נשמות בעם ישראל, והן חוזרות והולכות. הפילוסופים טועים במחשבתם, שהם סוברים כי צריכים תמיד להוריד נפשות חדשות אל העולם. וגם השפע, יש לו שיעור. וכן הנביא אומר, 'לכל תכלית ראיתי קץ, רחבה מצוותך מאד'. תכהינה עיניהם מראות, תחרשנה אזניהם משמוע זה הסוד הגדול. השפע חוזר תלילה. בדרך אשר בא, בזה ישוב.

עוד שם [בדף שי"ז] כתוב בזה"ל, המפרשים לא ירדו לסוף דעתו של רשב"י, ואין להאשימם. כי ענייני הגלגול הם מים שאין להם סוף, ולא יוקפו בהם הכללים. קל וחומר הפרטים.

בעבר הוקשה בעיני החכמים לדבר על כללות הנושא, כי ההמון שאלו על כך שאלות רבות, וקשה היה לענות להם דברים ברורים.

הרדב"ז בספרו מצודת דוד [מצוה קכ"ט אגב מצות היבום. במהדורא שיצ"ל בירושלים ה'תשס"ג, דף קצ"ח קצ"ט] העלה על הכתב ארבעה עשר שאלות על יסוד הגלגול, ומשיב ומפרק את כולם אחת לאחת. כי לבד ממה שהרדב"ז היה גדול בחכמת הפשט, הוא היה גם מקובל אלהי.

כל אדם צריך לדעת בכלל, כי אפילו אם יהיו אצלו עוד שאלות, אנחנו קטנים מכדי להבין את סודות הגלגול ואת עומק משפט הקב"ה בעולם. אבל גם עתה זכינו בס"ד כי הדרך סלולה.

עכשיו לא נזכיר כי אם שלוש שאלות שלו. וז"ל, ספק ראשון, למה מחזירין אותנו, ושמה יהיה רשע יותר, כיון שהאדם הוא בעל בחירה?

אלו שאלות ממש חזקות, ואילולי שהם היו חכמים גדולים, לא יכלו לענות עליהם. הוא מקשה, אולי בהגיעו לעולם שוב, הוא עלול להיות עוד יותר גרוע? הרי הוא בעל בחירה.

תשובה. אין המדה הזאת נוהגת אלא באותם שיש להם זכות וחובה, אבל צדיקים גמורים אינם באים לידי מדה זאת כמד"א "ואני תמיד עמך". אלא שלפעמים משתלחים ניצוצות מנשמות הצדיקים להגן על הדור כאשר כתבתי, והוא כבר ניסה במלחמות היצר כמה פעמים, וכאילו נסתלקה ממנו הבחירה וחזר להיות כמלאכי השרת וכיוצא באלו.

תשמעו שאלה נוספת בזה"ל, כיון שברא גן עדן וגיהנם, יפרע ממנו שם כפי דינו, או בזה העולם, וטורח זה למה? אפשר להביא לרשע עונש בגיהנם, מדוע צריכים את כל הגלגולים?

עונה להם הרדב"ז בשאלה נגדית. תשובה. ספק זה יפול ג"כ, א"כ יום הדין הגדול למה? הרי

שערי יצחק – השיעור השבועי

ואם שיצטערו בעדם, ניחא, אבל הם יתומים. מדוע הם מתו בעודם קטנים? מה הם חטאו? התשובה היא כי ענשם מגלגול קודם הוא שימותו שוב פעם לקבל את ענשם, שייכרתו ימיהם.

עובר הרדב"ז אל הספק השלישי. מקשה ואומר, וכי בשביל מה היגעת אל העולם? אני לא יודע מה היה אתי בגלגול הקודם. וזה לשונו, אי איתא, למה אין אדם זוכר מה שעבר לפניו? נראה שמתאים יותר שידע האדם מה היה בעברו, כגון שהוא חילל שבתות, ועתה יבין שצריך לתקן את עונו. מדוע לא מודיעים זאת לאנשים?

אלו שאלות ממש קשות וחמורות. "פצצות". לכן הקשיבו אל מה שהוא מתרץ.

תשובה, הזכירה היא מכח כלי הגוף, והגוף חדש. העניין אינו יכול להיות, כי זכרון הוא בטבעו של אדם. ועוד, כדי שתהיה בידו הבחירה לגמרי, ולא יסמוך על מעשיו הראשונים אם טוב ואם רע, כדאיתא [אויב ל"ג, כ"ה] "ישוב לימי עלומי". אם האדם ידע מה הוא חטא, תימנע ממנו הבחירה, כי בראותו שעליו לתקן איזו מצוה מסויימת, יעמול לתקן אותה במיוחד. הוא יבין שנשמתו מתוקנת לבד מחילול השבת, לכן הוא יעבוד עבודה עצמית לתקן דוקא אותה, ולא את השאר. מובאים שם ספקות נוספות, ואפשר לעיין שם.

*

רצוני לומר לכם, כי בזמננו ישנם קצת מקובלים היודעים גם הם בסוד הגלגול, לא רק בדורות שעברו. הם יכולים להגיד לאנשים מי הם היו בגלגול הקודם. אבל הם אומרים דבר מפליא שלא ידעתיו, וספק אם יש לו מקור.

שאלה מהקהל: אומרים כי כהיום בדורנו כולם הם גלגולים, אז מה היא מעלת אותם המקובלים?

לעתיד לבוא ידוע שיהיה יום הדין הגדול. בשביל מה? ייענש, או יגמול בעוה"ז או אחר המות? מה יעזור ומה יוסיף יום הדין הגדול?

אלא מאי אית לך למימר, שיש עון שאינו מתכפר אלא ביום הדין הגדול. ישנם חשבונות נוספים הנידונים רק ביום הדין הגדול. או לפי משל החגר והסומא. דיברנו על משל זה בשיעורים האחרונים. כוונתו היא שצורך הגלגול נועד בכדי לחבר את הגוף עם הנשמה, וזה יכול להיות רק על ידי גלגול. בגן עדן נמצאת רק הנשמה, ולפי משל החגר והסומא העונש יגיע רק בהרכבת הגוף והנפש יחדיו. מהרדב"ז מוכח שהוא נוקט כפי שיטת היד רמ"ה [הוזכר בשיעור מוצ"ק לך לך התש"פ], שהוא המסביר את זמן המשל, שהוא יהא רק ליום הדין הגדול והנורא העתיד לבוא. לא בחיבוט הקבר, וכדומה.

מוסיף הרדב"ז, אף הכי נמי יש עונות חמורות כגון כריתות ומיתות ב"ד, שאינו מתכפר אלא במותא תנינא. רק על ידי שהוא ימות שוב פעם יתכפר לו. לו יצויר למשל שאדם עבר על איסורי כרת רח"ל, והלך לעולמו בגיל תשעים. הוא לא מת בקיצור ימים ושנים, וממילא הוא עדיין לא קיבל את ענשו. אדם כזה צריך למות עוד הפעם, כי עונו לא יתכפר – אלא במותא תנינא.

על ראובן כתוב [דברים ל"ג, ו], יחי ראובן ואל ימת. הכוונה שם היא שמשך רבינו ע"ה התפלל עליו שלא ימות במותא תנינא, כמ"ש בתרגום שם, ומותא תנינא לא ימות. דהיינו שראובן לא יצטרך לחזור בגלגול. אמנם חוטא זה צריך למות פעם שנייה.

עוד מחדש הרדב"ז, ולדעתי זה סוד המתים קטנים שלא הגיעו לכלל ענשים. דבשלמא אותם שיש להם אב, איכא למימר בעון אביהם, אבל יתומים מאי איכא למימר? מדוע היתומים נפטרו בעודם קטנים? אם היו להם אב

תשובת מרן שליט"א: נכון. כולם גלגולים, כי אנחנו בעיקבתא דמשיחא. עיקבתא מלשון עקב, סוף הגוף של אדם הראשון, אבל אותם חכמים יודעים להצביע אל נכון מי היה הגלגול הקודם שלהם. הם יחידי סגולה, יכולים להסתכל על אדם, ואחרי שהם עושים כוונות ויחודים אומרים מי הוא היה, והיכן היה, ומה עשה וכו' בגלגול הקודם.

אבל נודע לי על דבר חדש. הם מסתכלים על אדם, ואפשר לראות אותם אוחזים בשרעפים, נראים כאילו הם חולמים חלום, עד שלפתע הוא חוזר אחורה, למשל לפני כחמש מאות שנה, ואומרים כי אדם זה הוא היה פלוני מעיר פלונית בגלגול הקודם. הוא רואה אותו ממש בעיני רוחו. וכששואלים אותם כיצד ידעתם להצביע בדיוק על אותו אחד? הם אומרים שישנו דמיון חיצוני ביניהם. מתוך כל האנשים הוא מצליח לזהות אותו, ואומר זה הוא. אח"כ הוא ממשיך ואומר לדוגמא, בהתחלה הוא היה בצפת, ואח"כ הגיע אל יוון, ושם הוא היה בכלל גוי. וכדומה. הצד השווה בכולם שהפרצוף הוא דומה.

זהו חידוש שלא ידעתי אותו מהעבר, והוא ממש פלא עצום. ישנו דמיון חיצוני בין כל האנשים המגולגלים. מעניין מאד. אותה נפש, וגם דמיון חיצוני בפרצוף.

רבי עקיבא היה גלגול של זמרי בן סלוא.

כיון שצריכים לסיים, נחתום בעניינו של רבי עקיבא, ואפילו שהנושא הוא ארוך לא נדבר כי אם על דבר אחד קטן.

רבי עקיבא הוא גלגול של זמרי בן סלוא. ממש הפלא ופלא. עוד לפניו מתו כ"ד אלף אנשים בשכם, אותם הרג שמעון בן יעקב.

זמרי הוא גלגול של אותו שמעון, אבל בתקופת שכם הוא היה בסדר, אדרבה הוא קינא את קנאת ה' על העבירה. אבל אחרי כן, בגלגול

הבא, הוא בעצמו בהיותו נשיא שבט שלם נכשל. בגינו מתו כ"ד אלף, והם אותם אלו שמתו בשכם. בשביל כך, מתו לאחר מכן כ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא, כי הם גם גלגול של אותם הנשמות. זו הסיבה שהם לא נהגו כבוד ולא העריכו האחד את השני, לפי שהם ידעו את מקורם ושרשם, את מה שהם היו בגלגול הקודם.

בעל הספר מגלה עמוקות [על פר' פינחס, גבי פסוק פינחס בן אלעזר וגו'] אומר דברים ממש מבהילים. וזה לשונו, כ"ד אלף תלמידיו אלו, הם כ"ד אלף שהרג שמעון בשכם ונעשו גרים. כיון שהם מלו את עצמם, הם נכנסו בבריתו של אברהם אבינו ע"ה, וזה היה תחילת תיקונם. עכשיו הם נאבדו עם נשיא שמעון. זהו סוד הפסוק, נשיא בית אב לשמעוני, הוא השמעוני. רמז על שמעון, שממנו יצא זה. לפני כן הוא גדר את הערוה עם דינה בת יעקב, ולאחר מכן הוא פרץ את הגדרות. ראו אלה כ"ד אלף את מחצבם – ידעו את שורש נשמתם – ולא חלקו כבוד זה לזה, לפי שראו יסודם הראשון, ומתו פעם שלישית בין פסח לעצרת.

המגלה עמוקות מסביר כי כזבי בת צור היא אשת טורנוסרופוס הרשע, כמו שאומרת הגמרא במסכת עבודה זרה [דף כ' ע"א], רבי עקיבא ראה אשת טורנוסרופוס הרשע, רק שחק ובכה. רק, שהיתה באה מטיפה סרוחה. שחק, דעתידה דמגיירא ונסיב לה. בכה, דהאיי שופרא בלי עפרא. אותה אשת טורנוסרופוס היא גלגול כזבי בת צור.

כתוב עוד כי שמעון תפסה בבלוריתה בכדי להכשיל את משה רבינו ובני ישראל. נאמרו על כך כמה פירושים בספרי המפרשים, אבל מדברי בעל מגלה עמוקות נראה פירוש מחודש וכדלקמן.

לא הספיק לשמעון שהוא חטא לבדו, אלא כשהוא בא והקריב אותה לעיני משה ולעיני כל

מכיון שהשמועה לא היתה ברורה כל כך, ואין כוונתנו חלילה להטיל חוסר מהימנות ממשית בעדות של הר"ח פינטו לומר ח"ו כי הם שקר, אלא רק לומר כי כנראה שחלה טעות בעצמות שהם העלו.

אנחנו אומרים כי אפילו אם נאמין שהם העלו עצמות מתימן, מכיון שלאחרונה חלו שינויים במקום קברו של מהר"ש שבזי, ומשום כך חלה טעות או אולי אפילו הטעייה מכוונת במקום קברו. והוא במרחק מספר דקות משם. לכן אפילו אם הם אכן העלו עצמות, לא בטוח כלל ועיקר שהם העלו את עצמותיו ממש. סמוך לקברו סללו לאחרונה כביש, ובנו מסביב שם בתים, ובעיקבות כך חל בלבול במקום.

לכן ביקשתי מידידנו הרב פאיז גראדי שליט"א מחבר הספר 'בחירי סגולה', כיום תושב ניו יורק ארה"ב, שייכנס לעובי הקורה ויבדוק את הנושא לאשורו.

הוא ישב על הנושא כבר זמן רב, ולעת עתה, ביום ראשון ט"ז מרחשון (השבוע), ברוך ה' קיבלתי ממנו לכלהפחות תשובה חלקית, שבדק את הנושא היטב, ואין בדברים ממש. מהר"ש שבזי, עודנו בתימן.

וכך הוא כתב, אני חוקר את העניין של העלאת העצמות של אבא שלום עמוק, וככל מה שהשגתי עד עכשיו דברים, אותם האומרים שכבר העלו את עצמותיו אין בהם ממש. בעזרת השם הציבור יזכה להבין את התמונה הברורה בקרוב. המחקר הוא רחב וכמובן אמור לקחת זמן. אבל בקרוב אפרסם אותו עם כל הנימוקים והמקורות וההסבר לכך, פרט לגבי הציון והעצמות של אבא שלום. הראשון שיקבל המאמר הוא מרן הגר"י רצאבי שליט"א, כי כבר ביקשני בכתב לברר את העניין.

[אמר העורך, לתועלת הציבור הבאנו גם את מכתבו של מרן שליט"א בבקשתו אל הרב פאיז גראדי:

בני ישראל, עשה זאת על ידי שהוא תפס אותה בשערה ובבלוריתה. וכיון שמסרקים את השער במסרק, אזי אוי ואבוי, גם את בשרו של רבי עקיבא סרקו במסרקות של ברזל.

מדוע סרקו דוקא את עורו של רבי עקיבא ולא את בשרו? בגלל שהוא היה קרח כידוע, ולא היה אפשר להענישו בשערו, כמו שכתוב לדוגמא במסכת בכורות [דף נ"ח ע"א], בן עזאי אומר, כל חכמי ישראל, דומין עלי כקליפת השום, חוץ מן הקרן הזה. מסביר רש"י כי הקרח היינו רבי עקיבא. ואפילו שישנה מחלוקת אם רבי עקיבא היה קרח ממש או שלא, עכ"פ לכולי עלמא לא היה לו שער ארוך.

הגויים מגדלים על ראשם בלורית, ולפי דעת רש"י [קידושין דף ע"ו. ועוד] היא תוספת שער ארוך שמאחורי הראש, ודעת הרמב"ם [פי"א מעבודה זרה הל"א, ובתשובותיו] היא שהבלורית היא באמצע הראש. שתי הדעות האלו הן אינן כמו שחושבים היום שהבלורית היא מקדימה, מעל המצח. כנראה שזהו אחד מן השיבושים שהשתרשו בשפת העברית.

נמצאנו למדים כי נתנו לו את ענינו במסרקות, מדה כנגד מדה. זאת אנחנו אומרים רק על קצה המזלג, כטפה מן הים, כי הזמן קצר והמלאכה מרובה, ואולי נמשיך בהודמנות אחרת אי"ה.

דחיית השמועה שכביכול העלו את עצמותיו של כמה"ר שלום שבזי זיע"א לארץ ישראל.

נסיים בנקודה אחת קטנה שחשוב לדעת אותה.

בשנים האחרונות נפוצה שמועה שהעלו את עצמותיו של מה"ר שלום שבזי זצוק"ל והביאום ארצה לקרית מלאכי. שם נמצא הרב חיים פינטו שליט"א וטוענים בשמו כי נמצאים שם עוד כמה קברי צדיקים שהעלה אותם מדמשק וממרוקן, כגון את מהר"ח ויטאל ועוד כמה חכמים. ובין היתר הוא אומר, כי הוא העלה גם כן את עצמות מהר"ש שבזי.

עש"ק בראשית כ"ז תשרי התש"פ בשל"א.
עזרת חיים ושלום מא"ל עילום, למעכ"ת אלופנו
ומיודענו היקר מפז ויהלום, כש"ת הרב פאיו גראדי הי"ו
ניו יורק מחבר הספר בחירי סגולה.

שאלתי ובקשתי להוציא לאור תעלומה, כי מזה שנים
רבות גונבה לאזנינו שמועה כאן בארצנו הקדושה
שעצמות מהר"ש שבזי זע"א אשר לשמו ולזכרו תאות
נפש, ינוח בשלום על משכבו, הוצאו ממקומם בתימן
בעיר תעז והובאו בסתר ונקברו בקרית מלאכי. ובזמן
האחרון, השמועה הולכת ונפוצה יותר ויותר וצוברת
תאוצה גדולה, עד כי קבוצות של בני ק"ק תימן יע"א
ברחבי הארץ באים שם לביקור ולתפילות, ולאחרונה
ערכו שם בחודש אלול אשמורות ברב עם, לפי מה
שנודע לנו.

מקור השמועה, מפי הרב חיים פינטו שליט"א רב העיר
אשדוד אף כי הוא ממעט מאד לדבר בנושא זה וכן על
עצמות מהר"ח ויטאל זצוק"ל שהביא מדמשק ועוד
צדיקים ממרוקו וכדומה, כי הוא ירא מתרעומות שיצאו
כנגדו מניין לו רשות לכך וכו'. כנראה יש סיבות נוספות
לידאתו, כגון מפני השלטונות. ולכן הפקיד את סודותיו
לעת עתה ביד קרוביו, באופן שלא יתגלו בנתיים. בכל
אופן הישיש מ' סאלס חביב נר"ו כיום תושב העיר
רחובות, אישר זאת כמה פעמים ברבים וביחידות
(כאשר הודיעני ידידי הרב אלעד יוחנן שליט"א
מעיה"ק צפת ת"ז) שעצמות מהר"ש שבזי כבר אינם
בתימן. אמנם הוא מודה, שהוא עצמו לא היה נוכח
בשעת מעשה, רק לפי השמועה שידע בתימן קודם
עלייתו לארץ ישראל.

רבים פונים אלינו, ואנחנו במבוכה גדולה האם אמת
נכון הדבר, או עורבא פרח, או ספק, והנני סומך עליך
שתברר הדבר לאשורו כדרךך בקודש, ודרשת וחקרת
ושאלת היטב.

מטרתנו לפרסם תשובתך לתועלת הרבים. ואחתום
בשי"ש ט"ב, ותשובתך מהרה תצמח.

ביקרא דאורייתא. הצב"י יצחק בכמהר"נ רצאבי יצ"ו.

צריכים לדעת את מסקנתו, ככל מה שהישגתי
עד עכשיו דברים, אותם האומרים שכבר העלו
את עצמותיו, אין בהם ממש.

אני סומך עליו כי הוא מבין עניין, ובעל קשרים
עם אנשים מתוך השלטון של הגויים. הוא איש
מדיני, וברוך ה' השם חנן אותו בדעה בינה
והשכל. מכל העולים החדשים מקרוב מתימן,

הוא מתייחד בכך שהוא אף תלמיד חכם, וגם
יודע ויכול לברר כל דבר לאשורו. לפי בירוריו,
אין מה לסמוך על אותה השמועה.

מעודי לא רציתי ללכת אל המקום ההוא
בקרית מלאכי, למרות בקשות חוזרות ונשנות,
ואפילו לביקור קצר שם, בכדי שלא לתת לכך
גושפנקא. אבל בהיות ושמעתי שעורכים שם
תפילות ותיקונים, אשמורות ועוד כל מיני
דברים, לכן צריכים לדעת את האמת לאידך
גיסא, שלא יאמרו כי הציבור שלנו פתאים
מאמינים לכל דבר.

שמועות מעין אלו צריכים לבדקם, ולא לסמוך
על כל אחד.

שאלה מהקהל: מסתבר גם שגופת מהר"ש
שבזי נשארה שלימה, ולא נותרו ממנה רק
עצמות?

תשובת מרן שליט"א: נכון מאד. והם אומרים
רק עצמות. אי אפשר לדבר עם הרב חיים פינטו
עצמו. הוא מסרב להגיד את הפרטים, מה בדיוק
היה, לכן קשה לי לדעת בדיוק מה וכיצד היה.
בכל אופן ברור גם כעת כי מה שהם כן אומרים,
מדובר על עצמות.

אין הכי נמי, חז"ל דורשים ואומרים [מסכת שבת
דף קנ"ב ע"ב], וְרָקֵב עֲצָמוֹת קִנְאָה. כל מי שיש לו
קנאה בלב, עצמותיו מרקיבים. כל שאין לו
קנאה בלב, אין עצמותיו מרקיבים. כבר
דיברנו [בשיעור מוצש"ק לך לך התש"פ] אפילו על
צדיקים אחרונים מתימן, שגופם נשאר שלם,
ומקברם נדף ריח גן עדן.

זו אכן עוד שאלה, אבל גם מבלי להיכנס לכך,
לגופו של עניין כנראה נפלה כאן טעות.

השם ב"ה יזכנו ויאיר עינינו שלא ניכלם ולא
ניכשל לעולם ועד, וישים חלקנו עם כל
הצדיקים והחסידים שמנוחתם כבוד בגן עדן,
וזכותם תגן בעדנו, אכ"ר.

אודות ציונו הקדוש של כמהר"ר שלום שבזי זיע"א

פיסקאות מתוך הספר נפלאות מתורתך הפטרת יו"ט שני של פסח (אשר עודנו בכתובים)
מאת מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א - פוסק עדת תימן:

ארבעה חכמים גדולים היו בארץ התימן בדור אחד, והיו שואלים ומשיבים בדבריתורה ודבריהכמה מעיר לעיר, הראשון שבהם הם מוהר"ר שלום שבזי, הנקרא שבזי על שם הר אחד, שקוראים לו גבל שבז, והוא בערי בני חבש [ולשון מהרש"ש עצמו בהקדמתו לספרו חמדת ימים, מכונה על שם עירי אלשבזי יעו"ש. וכן כתב בפרשת בלק, כמובא בדברינו לעיל פרשת בלק על פסוק וירד מיעקב ד"ה אחריו. העיר בנויה על הר, כמו עוד כמה ערים כיו"ב. יב"ן]. ועדיין מדרשו ובית-טבילה שלו, קיימות עד היום. [וכן קברו, כמו שהזכיר לקמן ד"ה ושירי. וצורתם כבר נדפסה בתחילת ספרו שלמהרש"ש הנקרא חמדת ימים, בניין בית-מדרשו (שהוא גם בית-תפילתו, וכן הזכירו הרב הכותב בעצמו בשם "בית-הכנסת" שלמהרש"ש שבזי, בדבריו שהעליתי לעיל בפרשת וישלח על פסוק שכם בני חשקה נפשו ד"ה התחיל) מימין, ומשמאל הפתח למקוה-הטבילה שלו, שהוא מעיין באדמה, ולנגדם קברו, ועירו תעז על ההר ממולם. ע"כ מתוך הספר קורא הדורות להר"א ערוסי זצ"ל.

וגם בזמנינו אנו כיום י"ח טבת ה'תשס"ז ב'שי"ח שמעתי מפי ר' יוסף בן סעדיה חמדי (נע"ט) נר"ו, שבא מתימן לפני כחודש ללמוד הלכות שחיטה כאן בארצנו הקדושה, עדיין קיימים בית מדרשו והמעין, שמורים עלידי השלטונות. בית-המדרש הוא בן שתי קומות, ומתפללים בקומה התחתונה. אבל העליונה, כיום פתחיה סתומים באבנים, באין יוצא ואין בא, ובתוכה אומרים שנמצאים ספרים. על המעין הוסיפו קירוי מקרוב בבניין מלמעלה, כדי שלא יתלכלכו המים, ובאים לבקר שם ערבים מכל תימן (מלבד היהודים, שלא נותרו כיום בתימן אלא כמאתיים משפחות), ואפילו מערב הסעודית. ואומרים שבאים לבקר אצל "סאלס אלשבזי", והם יודעים שהוא יהודי, ומתרפאים מחלייהם, ואפילו מצורעים רוחצים שם ומתרפאים. אבל קבר הצדיק זיע"א, אין ידוע כעת מקומו המדויק, למרות חיפושים רבים שנעשו שם, כדי להעביר עצמותיו הקדושות. כי לפני שנים, סללו שם כביש, ולצורך זה הורידו לשם אבנים מההר להגביה הקרקע, באופן שלא ידע איש כיום את קבורתו. אמנם קברי הצדיקים מרי לוי ומרי פינחס זצוק"ל שעליד העיר צנעא, כדלעיל הפטרת מטות על פסוק בטרם אצרך בבטן ד"ה בצאת, ידועים עד היום, וכמה ערבים שניסו כמה פעמים להוציא עצמותיהם הקדושות ניגפו ומתו, ולכן השלטונות שומרים על קבריהם לבלתי ינסו לפגוע בהם. כל זה שמעתי ממנו, וישר חילו.

עוד נודע לי כי גם מעט יהודים עדיין נוסעים לקברו (בסתר, דרך ערב הסעודית) ונושעים. כגון אשה אחת שלא זכתה לפרי בטן, ונסעה לקברו ונפקדה, ושוב נסעה לקברו ונפקדה פעם שנית. ואפשר לברר העניין, מבני ביתו שלד' נחמיה אביאני נר"ו, כאן בשכונת נוה אחיעזר בעירנו בני ברק ת"ו. ועיין עוד שערי שלמה (אכלופי) דף תקנ"ב תקנ"ג, ומ"ש בס"ד לעיל פרשת וישב על פסוק ותתפשוהו בבגדו אות ק"ב ד"ה שלוש.

ובספר מחמדי שמים פרשת ויחי דף רל"ד איתא, נראה לי בחלום שאדוננו ומחמד עינינו מ"ו אבא שלום שבזי, יש בו ניצוץ מדוד המלך ע"ה. וכמו שזה היה נעים זמירות ישראל, כן אבא שלם היה נעים זמירות ישראל, וזמירותיו משמחים אלהים ואנשים. לכן הוא עשה נסים ונפלאות מפורסמים לעיני כל בחייו ובמותו זתע"א. עכת"ד. ונראה כוונתו כי לא זו בלבד שחיבר מהרש"ש זמירות, אלא היה גם-כן בעל קול ערב, ושני דברים הללו היו גם-כן בדוד המלך ע"ה, וכמו שביארתי בס"ד בשערי יצחק שיעור מוצאי שבת קודש דברים ה'תשע"ג ב'שכ"ד. ועיין עוד מ"ש בס"ד במאמר יושב תהלות ישראל פרק רביעי דף ל"ג ל"ד, ובקונטרס שירת יצחק אות ט"ו ד"ה ואפשר, ובספרנו זה להלן במגילת שיר השירים על פסוק שיר השירים אשר לשלמה ד"ה וכה, ובתשובותי עולת יצחק חלק ד' (מעלת מהרש"ש שבזי זיע"א).